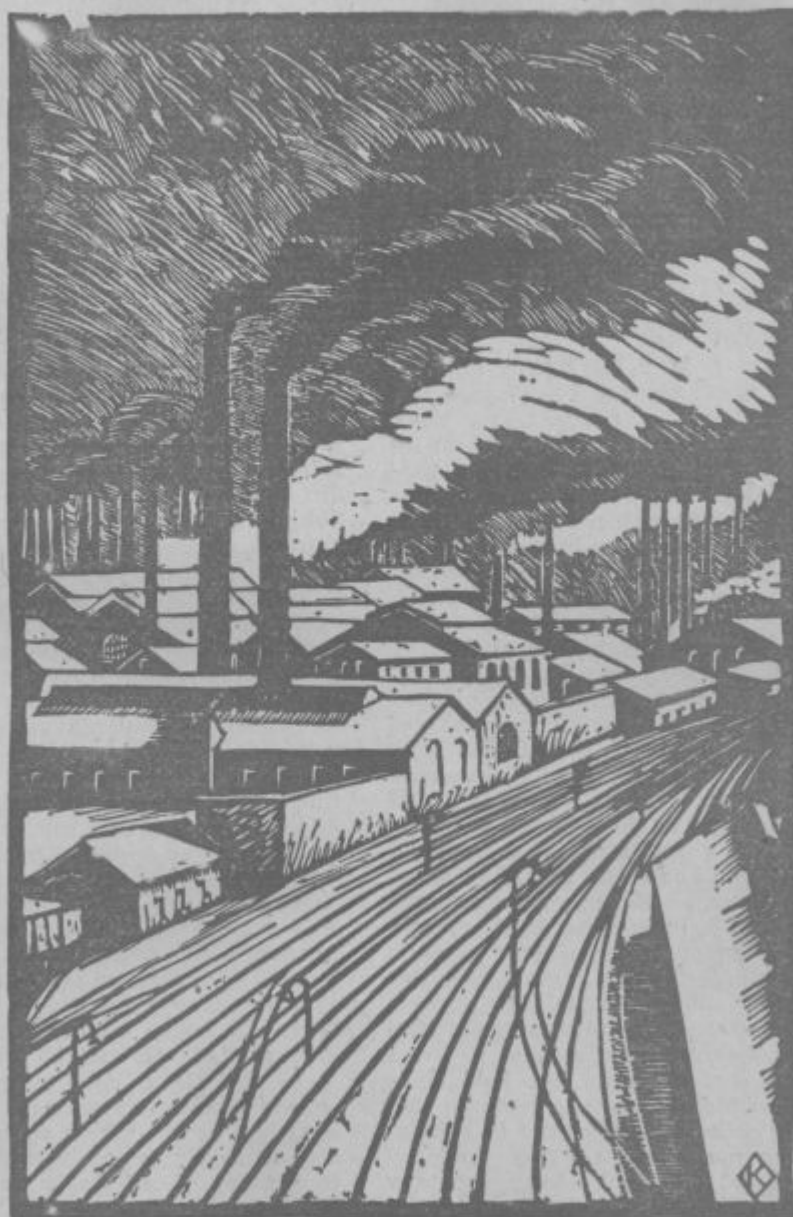

ŽIVLJENJE IN SVET

ŠTEV. 18.

V LJUBLJANI, 30. APRILA 1933.

KNJIGA 12.

KELP

INDUSTRIJSKI KOLODVOR (lesorez)

ARHIBALD ZIEGLER: ŽIVALSTVO, BIOLOGIJA, ETNOLOGIJA IN ODKRITJA
Copyright by Presse Photo, Berlin

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

I. MRZEL-FRIGID

NADALJEVANJE

Peter je z Markom v družini prebil dobršen kos svojega življenja na dvorišču, na cesti, okrog voglov. Pajdašila sta se drug z drugim iz tistega čudnega, skoraj nepojmljivega razloga, zavljo katerega so že v starih pravljicah sklepali med seboj prijateljstvo in ljubezen otroci iz bajt in graščin. Peter in Marko sta se na vse zgodaj vzljubila med seboj. Peter je zmerom nosil okrog voglov kakšne gosposke kruhke in sladkorčke in Marko je bil zmerom na stečaj odprtega srca. Njegova široka usta, njegova polna, rjava lica so se Petru že na vse zgodaj zdela nekaj tako človeško lepega. Ko se je Peter že zdavnaj izprehodil okrog hiše, po cesti do soseda in je čez potok že prišel na šuto; so bili podstrešni prostori v hiši zanj še zmerom povsem neznan kos sveta. Po stopnicah od tam so prihajali Kovačevi, Menardijevi, stari Brodnik in kdaj pa kdaj je Peter splezal z njimi nazaj in se je za malo časa pomudil ob malih, tesnih podstrešnih oknih, odkoder se je lahko na široko razgledal po trboveljskem svetu. Gori pod streho je bila kuhinja z dvema štedilnikoma, ki sta na njih kuhali Kovačica in Menardijevka. Peter je kdaj pa kdaj prihajal v ta prostor in neznanško lepo mu je bilo pri duši, ko je od blizu gledal obe ženi, kako segata v solnjake in v škarniclje, kako ropočeta s posodami in s pokrivačami in pripravljata obedo za svoje ljudi. Na desno od kuhinje je bil temen hodnik brez okna, ki so na njem visele delovne cape starega Menardija in Kovačevega Šimna in ki so bile po njega kotih razpostavljeno

sekire, lopate, žage in krampi. Peter je bil kot gosposki otrok od vsega početka namenjen za luč in od vsega početka ga je bilo strah tega temnega, nédobro dišečega hodnika. Marko ga je moral voditi za roko, kadar ga je hotel povesti iz kuhinje v njihov kvartir ali pa v kamro starega penzionista in svetovnega popotnika Brodnika, ki je v trivoglati izbi, katere okno je bilo v tem, da je bil v poveznjenem stropu nekje namesto žgane opeke zataknen kos prosojnega stekla, po malem srebalo svoj špirit in čakal, da bi se njegovo veliko, zanimivo življenje, ki ga je bilo nekoč zdavnaj iz nezmatne vasice na Bizeljem zapeljalo v Trbovlje in odtod na Prusovsko, po malem, na tihem izteklo v nič. V Brodnikovi izbi, ki je bila po leseni, z belo lepenko obiti steni ločena od hodnika, je nad mizo visela stara, bedna, od muh vsa onečedena slika brez šipe, ki je prikazovala nekakšen prizor v velikem pristanišču: ob bregu je slonela ogromna ladja, na obali sami pa je stala velika gruča mornarskih častnikov, vsi v čudovito lepih uniformah, z belimi čepicami na glavah in z imenitnimi sabljami ob bokih. Kadar je bil Brodnik prijazne volje, sta Peter in Marko pogosto preslonela v njegovem kvartirju ure in ure in sta samo venomer strmela v to podobo. Peter se je bil že zdavnaj odločil, da bo pomorski oficir, kadar bo velik. Ampak razen ladje bo imel tudi konja, belega, lepega konja, za po suhem. Marko, ki je bil za spoznanje bolj odrasel od njega, mu je dopovedoval, da mornarjem ni treba konj: mornarji na suhem nimajo nobenih opravkov, mornarji samo jadrajo

čez ocean. Tako je Peter medlel pred odločitvijo, kam bi se predal: ali na morje ali za oficirja na konju. Marko je sedel zraven njega in je sanjal zanj. Nobena druga stvar se mu ni zdela tako verjetna, kakor da bo Peter nekoč še velik gospod, in izmed vseh najbližjih stvari na svetu si je želel najbolj, da bi kakorkoli mogoče do konca ostal pri njem. Plezala sta po stopnicah, stikala sta po kotih, delala sta malopridne reči, kakor jih pač počno otroci, in sta bila prijatelja, združena drug z drugim za zdaj in za vekomaj.

Nekega pustega spomladanskega popoldneva je Peter doživel z Markom nekaj, kar se mu je moralo pač do konca vžgati v spomin. Pomlad je bila, na vrtu pred hišo se je dramilo prvo zelenje, visoki, stari hrasti onkraj potoka so začeli odganjati. Prve lastovke so že bile priletele čez hrib in so pri soncu obletavale hiše okrog Terezije s svojim veselim cvrčanjem. Potem se je na vsem lepem zmračilo nebo in med kapljami so pričele padati snežinke. Otroci, ki so

se igrali na pesku pred Rutarjevo hišo, so se razbežali domov. Peter in Marko sta ostala v zidovih in nista vedela, kaj bi počela. Zdela sta v kotu in sta kramljala o velikem svetu, ki je ostal zunaj. Peter je govoril nekaj o cerkvi na Sv. Planini. Tako majhna se mu je zdela, da je bila podobna tistim malim cerkvicam iz zločljivega kamenja, kakršne prinaša gosposkim otrokom sveti Miklavž. Vabil je Marka, da bi se takrat, ko bo sta malo zrasla, odpravila na pot in bi cerkvico prinesla s Planine domov, da bi se lahko igrali z njo vsi otroci s Terezije in iz Petelinove vasi. Na šuti je še toliko prostora, je dejal, tam bi se dala postaviti in Peter in Marko bi bila gospodarja nad njo. Ampak Ambrožev Niko s Fani, ta mali, zamazani razbojnik, ki je pri svojih šestih letih znal tako grdo kleti kakor kak star rudar in ki se je nasproti ostalim otrokom po vsem hribu obnašal kakor kak poveljnik, ta Ambrožev Niko je ne bo smel niti od daleč pogledati. Marko je na široko razlagal, da iz te stvari nič ne bo.

IDILA V GOZDU: Srna z mladičem

Kolikor je slišal, je cerkvica na Sv. Planini približno tako velika kakor cerkev v Trbovljah, maša se godi v nji in skoraj vsi ljudje iz Dolme grede vanjo. To je čisto zaresna cerkev, to ni cerkvica za igrače. Mimo okna so padale snežinke. V vežo, ki sta v nji ždela Peter in Marko, je skozi zamazano okno padala tema. Hiša je po malem obnemela, na cesti že zdavnaj ni bilo nikogar več. Tedaj je na sosedovem dvorišču zalajal Dagon, po cesti z Vode sta se primajala dva pijana rudarja. Bila sta z Njive doma, držala sta se čez rame in sta v tišino zasneženega poimraka prepevala neko nezmano, smešno pesem. Peter in Marko sta zaživela ob oknu, sama od sebe sta si segla čez rame; okrenila sta se in sta se zamajala ob veži. Zapela sta tisto nerodno, polomljeno pesem, ki sta jo že desetkrat, stokrat čula od rudarjev, ki so ob sobotah in nedeljah popivali pri Rutarju:

Trbovskemu fajmoštru se dobro godi,
ker nič mu ni treba mlatit'.

Zamajala sta se od okna do vrat, omahovala sta od stene do stene in sta se pijano vrnila. Ob zidu je stala dolga vrsta praznih pivskih steklenic. Peter je vrgel pogled po njih in v tistem hipu se mu je blazno zahotelo, da bi čul njih žvenket. Zamajala sta se mimo, in dasi je bil brez slednje kapljice poguma, ga je nenadoma vsega prevzelo in brezumno je sunil Marka proti njim. Steklenice so zažvenketale. Marko je planil nazaj. Po mečih na goli nogi se mu je poredila kri. Peter je bil od vruga malo vajej gledati kri — da se mu je le malo pokazala na prstu, je zagnal vik in krik — in v grozi in strahu je kriknil. Iz Rutarjeve kuhinje je planila Francka, in ko je videla, da na Markovih mečih zeva široka, dolga rana, je histerično zakričala. Peter se je potuhnil k zidu. Marko je molčal na stežaj odprtih oči in je skušal s pestjo zadržati kri, ki je curljala iz rane. Od zgoraj je po stopnicah prišel stari Menardi in je skoraj brez besede razbral ves položaj. S svojo veliko, težko šapo je prijel Marka za uho in ga je odgnal za seboj po stopnicah. Iz štacune je pritekla Rutarjeva gospa. Na naglo se je pozanimala za stvar, vrgla je v Petra dve, tri grajajoče besede in je šla, odkoder je prišla. Peter se je povlekel k oknu in je z vso svojo težko vestjo zrl na cesto, ki so po nji pravkar vlekli konji iz Doline težak voz. Vse je dobro videl in vedel, čutil in čul je, ka-

ko je Menardi odvilkel Marka po stopnicah, skozi kuhinjo, skozi temni hodnik in kako ga je v sobi neusmiljeno zagnal po tleh. Razložno je slutil, kako je Menardi odpel svoj pas — in tedaj se je zgodilo nekaj neznanskega: ko je udaril, je Marko zakričal, zakričal je, česar še nikdar ni storil pod udarci svojega očeta. Krik za krikom je Peter čul iz podstrešja in vsakokrat se je sklonil, kakor da pas pada po njem. Bilo je nekaj nerazumnega, blaznega. Peter je tisti popoldni spoznal v svoji motni, nečisti otroški duši, kako lahko človek človeku prizadene hudo. Izihotapil se je domov, povečerjal je, kar so mu dali, in ko je legel, se je še dolgo premetaval po postelji in je s svojimi bednimi besedami prosil boga, naj mu oprosti. Tisti popoldan mu je breme greha prvokrat v življenju z vso pezo leglo na dušo.

Ko sta se naslednji dan srečala z Markom, sta se srečala, kakor da ni bilo nič. Marko je imel čez meča širok, trdo povezan povoj. Sonce je sijalo, potok mimo hiše je žuborel malo bolj veselo kakor po navadi, šla sta okrog hiše in iz duš, ki jima jih je senčil včerajšnji dogodek, je sramežljivo prihajalo vse njuno staro prijateljstvo na dan. Peter je težko hodil ob njem, k tlom ga je tlačila vest. Že zjutraj je izmoledoval od matere cukra in ves dopoldan ga je nosil v vročih dlaneh, da ga bo ponudil Marku. Ves dopoldan je gorelo v njem nejasno upanje, da bo z darilom lahko opral svoj greh. Odprl je dlan in je ponudil Marku, kar je imel. Marko je vzel brez besede in je nesel v usta. Tisti hip so se Petru zašibila kolena. Po vsej otroški duši se mu je prelila slutnja, da lahko on svoje neodpustljive grehe briše z darili. Brez besede se je okrenil od Marka, zajokal je iz vsega dna in se je zagnal domov. Marko je z ranjeno nogo šepal za njim, klical ga je in vabil, toda Peter se ni umiril, dokler se ni v štacuni zatekel v materino krilo:

— Kaj pa je? je vprašala mati, ki je bila vsak čas pripravljena, da popravi vsakršno krivico, ki bi se bila zgodila njenemu najmanjšemu otroku.

— Mama, je zajokal Peter in ji je plezal po krilu, jaz se tako bojim krvavega bedra.

— Ah, ti bedak moj, je odvrnila gospa Rutarica, saj krvavega bedra sploh ni. To samo tako govorijo neumni ljudje.

DALJE

SOCIALNI PROBLEMI PRED 5000 LETI

Z dovoljenjem *Sraške* odprave orientalskega inštituta univerze v *Chicagu* pod vodstvom ravnatelja *dr. F. Frankeforta*.

Narod Sumercev, o katerem si učenjaki belijo glave, da bi določili, h kateremu plemenu pripada, je v četrtem tisočletju pred našim štetjem zasedel južni del Mezopotamije in razvil ob dolnjem teku rek Evfrata in Tigrisa visoko omiko, nad katero strme in se ji čudijo vsi raziskovalci. Velenadarjeno ljudstvo, ki ni niti semitskega niti arijskega izvora je ustanovilo na svojih

tleh velike in mogočne države, cvetoča mesta in napravilo z umetnim namakanjem zemlje pravi raj in žitnico Prednje Azije.

Kakor izvemo iz najnovejših zgodovinskih dognanj, se je okoli 2684 pred našim štetjem začela na sumerskih tleh orjaška borba med Sumerci in Semiti, ki je trajala skoraj pol tisočletja in se končala z zmago slednjih. Znani mogočnik, vojskovodja in zakonoda-

Plošča iz Kafaje. Posebna zanimivost te najdbe je, da so glavni del izkopalni v Kafaji, levi spodnji odlomek pa v Uru. Vzbočena podoba predstavlja v spodnji vrsti povratek zmagovitega kralja iz vojne v spremstvu svojih vojakov. Odlomku, najdenem v Uru, so manjkali prednji deli v bojni voz vpreženih živali; kafajsko odkritje je dognalo, da so to konji. Doslej so učenjaki mislili, da je bil konj znan pri Sumercih šele v l. 2000. pred našim štetjem, odkritje dr. Preusserja, člana odprave chicaska univerze, pa dokazuje, da je konj v tamošnjih krajih znan kot vprežna žival že 1000 let prej. Relief tudi priča o popolni sličnosti sumerske umetnosti iz l. 3000 pred našim štetjem z umetnostjo v Uru iz istega časa. Oba dela naše slike ne izvirata od istih, marveč od dveh različnih plošč, pa se vendar izredno lepo dopolnjujeta. Zgornja vrsta predstavlja prizor iz sumerske slavnosti, srednja pa pripravljanje jedi.

vec Hamurabi je okoli 2037. zaključil to borbo in zedinil pod svojim žezlom vse sumerske pokrajine. Semiti so sicer zmagali na bojnem polju, podlegli pa so popolnoma visoki omiki Sumercev, prevzeli njihove šege, navade, vero in državne uredbe ter znamenito klinasto pisavo, izum Sumercev. Stari sumerski jezik je pri tem skoraj izgubil iz vsakdanjega življenja, v nabožnem slovstvu in v obredih pa se je ohranil do grške dobe. Klinasta pisava se je bila iz južne Babilonije razširila v Malo Azijo, v Armenijo, v Sirijo in v Iran.

Največ dragocenih odkritij o tem prastarem svetu je napravil vzhodni institut chicaške univerze, ki je v dvanajstih odpravah preiskal ves polkrog od Egipta do Perzijskega zaliva ter s tem tudi sistematično proučil medsebojne odnose starih narodov in njihove omike, kar je zelo pospešilo poznanje zgodovine, dejanja in nehanja teh davnih visoko kulturnih plemen. Vodja odprave poroča o težavnem izkopavanju sumerskega mesta Kafaje na slednje zanimive podrobnosti:

V Kafaji smo našli zasebne hiše in svetišča, kakršna so dovolj poznana po izkopaninah v kraljevem mestu Uru in ki so nastala kmalu po l. 3000. Poslopja so zidana iz opeke, ki je na eni strani ravna, na drugi pa vzbočena. Vse zidovje tik pod zemljo je močno poškodovano. Slike, posnete iz letala, kažejo obseg mesta, izdajajo pa tudi poškodbe, ki so jih povzročili prejšnji priložnostni kopači. Naša naloga je bila, odkriti kakih 5 čevljev zidov, ki pripadajo zadnjim trem obdobjem. Starejše plasti pa leže še globlje in da pridemo do njih je treba previdno odstraniti gornjo plast, ki je že sama stara okoli 5000 let. Tako morajo posebno izbrani vestni delavci dvigati opeko za opeko. Ker je ta opeka sušena samo na soncu in se v ničemer ne razlikuje od ostale gline, je moral član odprave Delougaz prirediti za delavce dvamesečni tečaj, da jih je usposobil za to važno delo.

Dosežki naših raziskavanj se še ne dajo natanko pregledati, vendar že danes lahko podamo shematično sliko svetišča v Kafaji. Poslopje združuje različne značilnosti, ki smo jih posamez poznali doslej le iz raznih drugih stavb. Obdano je bilo okoli in okoli z močnim zidom, na vsaki strani pa

je na obzidju stal po en utrjen stolp.

Vhodna vrata so bila na zapadu in so bila zavarovana z dvema stražnima stolpoma, zraven pa je bilo tudi skladišče, kar da slutiti, da je bilo svetišče vedno pripravljeno za obrambo. Takoj pri vходу se razprostira dvorišče obdano s celo vrsto raznih prostorov.

Bradati svečenik. Izredno zanimiv kipec, ki predstavlja molečega duhovnika z obrito glavo, toda z dolgo brado in kodrastimi zalisci, kakršne še danes nahajamo pri pravovernih vzhodnih židih

Odkrili smo tudi sledove nekakega stebrenika in nekako kotlino, ki je bila prevlečena z zemeljsko smolo, da je lahko držala vodo. Kako je bilo vse to zvezano z glavnim delom, nam doslej še ni jasno. Svetišče je stalo na ploščadi iz opeke in dognali smo, da je bilo posvečeno materi božji Inini. Predmeti, ki smo jih našli v prostorih na dvorišču, nam odkrivajo izredno zanimivo stvar. Pri Sumercih je bil vsak izmed teh prostorov določen za poseben razred prebivalstva. V enem smo n. pr. našli samo lončeno posodo, v drugem pa kamenito orodje. Sklepalimo, da te shrambe niso služile

samo svetišču, marveč tudi v bližini živečemu prebivalstvu. Saj nam je znano, da so bili Sumerci organizirani po občinah. Vsakdo je moral delati za

svojo občino, ta pa mu je dajala potrebno hrano in orodje. Občine so imele svoje središče v svetišču in njihove šrambe ravno izkopavamo. (bž)

ZMOTE IN ZABLODE V ZGODOVINI ZEMLJEPISA

DR. VLAD. TRAVNER
NADALJEVANJE

Zgodovino zemljepisa v novem veku delimo lahko v dva oddelka: v dobo velikih odkritij, ki trajajo prilično do sredine 17. st. in v dobo znanstvenega raziskovanja, ki sega do današnjih dni.

A.) Prva doba se začne z nadarjenim in energičnim portugalskim infantom Henrikom Brodarjem (1397—1460), ki se je z vnemo posvetil študiju morja in reorganiziral domače brodarstvo. Po njegovi iniciativi so prodirali Portugalci od 1415. dalje ob zapadni obali Afrike zmerom bolj proti jugu in si pridobili tako veliko spretnost v plovi. 1486. je prišel Bartolomej Dias do Rta Viharjev, ki so ga prekrstili pozneje v rt Dobre Nade. Toda šele po odkritju Amerike je objadral pogumni Vasco da Gama afriško celino (do mesta Meline) in prišel tako v Indijo (1498).

Že dolgo so hoteli Portugalci prebroditi Atlantski ocean in priti tako po dozdevno najkrajši poti v Japan in Kino. 1474. je izrazil florentinski astronom P. Toscanelli mnenje, da je vzhodna obala Azije na mestu današnje Kalifornije; nekako sredi med Evropo in Azijo pa velik otok Antiglia, ki se je pojavil na zemljevidih že okoli l. 1424.²² Ta načrt je uresničil Krištof Kolumb, ki se je podal meseca avgusta 1492. v španski službi preko neznanega oceana in odkril 12. oktobra istega leta otok Guanahani; pozneje pa še večji del Antilov in dele celine v Venezueli in osrednji Ameriki. Od 1499. sta delovala s Kolumbom Juan de la Cosa in Amerigo Vespucci, po katerem je dobila nova celina ime Amerika. 1500. je prišel Portugalec Alvarez Cabral povsem slučajno v Brazilijo.

Kmalu nato (1513) so odkrili Španci dežele severno od Mehikanskega zaliva. Obenem je prekoračil Vasco Nuñez

Balboa panamsko ožino. Tem raziskovalcem so sledili veliki španski »konkvistadorji« Ferdinand Cortez v Mehiki,²³ Franc Pizzaro v Peruju in Diego de Almagro v Chileju (1535). Sočasno so nadaljevali Španci voznje južno od Brazilije. 1520. je prebrodil v njihovi službi Ferdinand de Magelhaens (Magellan) s šestimi ladjami po njem imenovano morsko cesto med celino in Ognjeno zemljo, nato pa plul v severnozpadni smeri preko Tihega oceana in odkril Ladrone in Filipine, kjer so ga ubili sovražni domačini. Od njegovega brodogaja je samo ladja »Victoria« (pod vodstvom Sebastjana d'Elcana) objadrala Afriko in prišla 8. IX. 1522. v Španijo. Tako se je končalo tragično prvo potovanje okoli sveta.

Preobširno bi bilo opisati številne ekspedicije Špancev po vsej tropični Ameriki, Angležev in Francozov ob vzhodnih obalah Severne Amerike in Portugalcev v Indijo, vzhodno Azijo in na Moluke (»otoke začimb«), ki so se vršile v teku 16. st. Medtem (od 1584. dalje) so zasedli ruski kozaki v naglih pohodih Sibirijo. 1648. je preplul kozak Dašnev Beringovo cesto. Kmalu nato so odkrili Rusi tudi izliv Amurja. Medtem so objadrali Holandci rt Horn, pregnali iz Molukov Portugalce in odkrili znova (od 1605. dalje) severne dele Avstralije, ki so jih videli že poprej Portugalci. Abel Tasman je kmalu nato (1640 in pozneje) s svojimi obsežnimi in drznimi plovitbami dokazal, da so govorice o ogromni celini na jugu našega planeta (Terra Australis), ki naj bi zavzemala 1/3 zemeljskega površja, neosnovane. On in njegovi nasledniki so polagoma odkrivali otočja Tihega oceana. Obenem so skušali v tem času Angleži in Holandci najti prehode ob severnih obalah Ev-

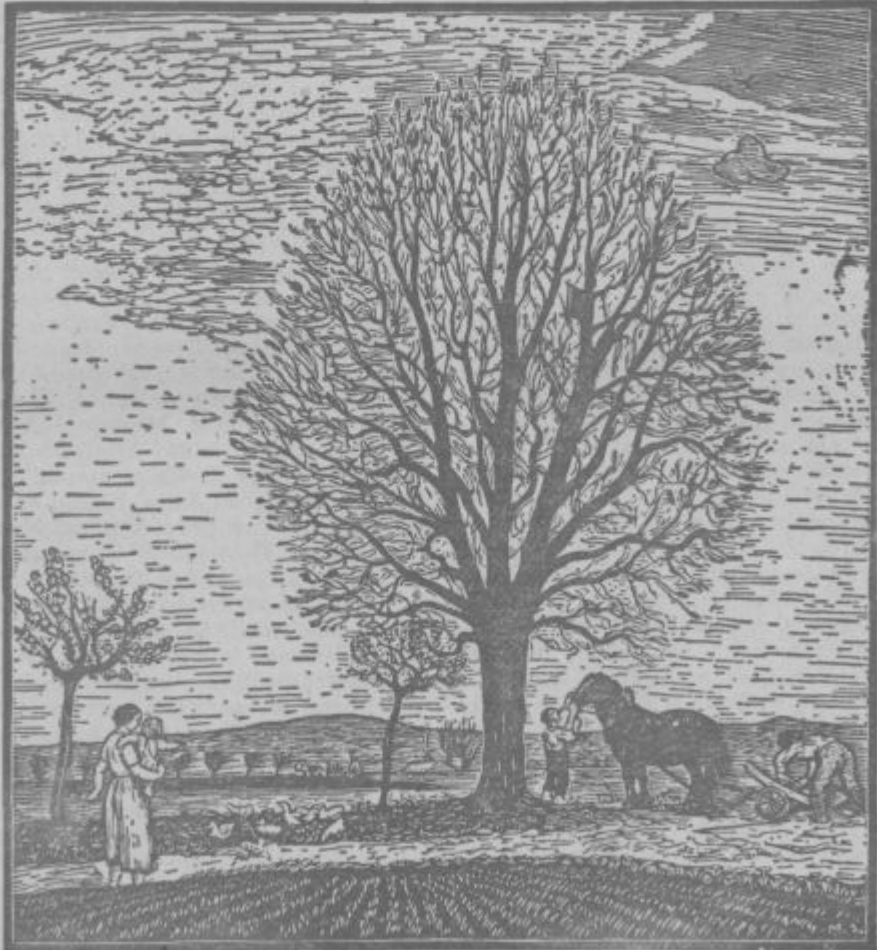
²² Ime tega bajeslovnega otoka se je ohranilo v Antilih.

²³ Vest, da so prišli pred njim v Mehiko (Fu-San) Kitajci, ni dokazana.

rope, Azije in Amerike in odkrili takrat razne pokrajine otočja Arktide.

Neurejene politične in verske razmere, pred vsem pa tridesetletna vojna (1618—1648) so onemogočile ostalim evropskim narodom udeležiti se velikih odkritij te dobe. Tembolj je vzcvetela med njimi znanstvena geografija. Poljak Nikolaj Kopernik († 1543), Nemeec Ivan Kepler († 1631) in Italijan Galileo Galilei († 1642) so porušili ptolomejski svetovni sistem in postavili na njegovo mesto Kopernikov nauk, da kroži zemlja okoli sonca. Ta nazor si je polagoma osvojil svet kljub odporu velikega danskega astronoma Tycho Braheja († 1601). Šved Willebrord Snellius je ugotovil točneše širino in dolžino našega planeta.

V kartografiji so se odlikovali pred vsem Nemci, pozneje tudi Holanci. Nemški matematiki so prvi prenesli krožno obliko zemlje na ploskev (projekcije). Najznamenitejši med njimi je bil Mercator (Gerhard Kremer r. 1512), ki je izdelal 1569 svetovno karto s po njem imenovanimi projekcijami. Te karte so bile važen pripomoček za mornarstvo. Sčasoma so se udomačile projekcije tudi na zemljevidih posameznih pokrajin. Od 1634. dalje so šle poldnevniške po Ferru, kakor je to še danes običajno. Prvi atlanti v modernem smislu so nastali v 16. st. na Holandskem (H. Hondius, P. Plancius i. dr.). V tem času so izšle — (predvsem) v Nemčiji — številne zemljepisne knjige, ki kažejo nazorno tedanji razvoj te vede. Posebno

Majer: POMLAD (lesorez)

značilna za to dobo je »Cosmographia universalis« Sebastijana Münsterja iz 1550. To bogato ilustrovano delo vsebuje poleg zemljepisnih podatkov mnogo zgodovinskega in drugega gradiva, tako da sliči bolj našim popularnim potopisom, kakor modernim geografskim spisom.²⁴ Znanstveno mnogo pomembnejša je »Geographia universalis« genialnega Bernharda Vareniususa iz 1650., ki zasluži zaradi svojih jasnih nazorov še danes občudovanje.

Cetudi je znanje o zemlji v tem času praktično in teoretično znatno napredovalo, so bile zmote in zablode še vedno pogoste. Geologija je bila šele v prvem razvoju. Posebno čudne nazore so imeli tedanji učenjaki o višini gora. Sebastijan Münster je cenil vrhove Alp na 2—3 milje t. j. na 15.000—22.500 m; učeni jezuit Riccioli pa višino Kavkaza na 10 milj (= 75.000 m). Hidrografija se je razvijala polagoma z novimi odkritji. Krištof Kolumb je bil popolnoma uverjen, da obstoji naš planet večinoma iz suhe zemlje. Mercator je menil že, da je razmerje med kopninami in oceani enako. Šele ko je videl Abel Tasman neskončne širine Tihega oceana, je začelo polagoma prevladovati mnenje, da pokrivajo vode pretežni del zemeljske oble. O globočinah oceana niso imeli pojma; kajti s tedanjimi sredstvi so mogli doseči kvečjemu 100 m globine. Dobro pa so poznali periodično valovanje morja ter morske in zračne tokove (pasatne vetrove), ki so bili za plovbo izredno važni. Že v 15. st. so odkrili Portugalci Gvinejski tok; 1513. pa je ugotovil Alaminos ob Floridi topli Zalivski tok, ki ogreva zapadno evropsko obalo.

Prva stoletja novega veka je bila doba najhujšega praznoveststva. Zdi se, kakor da bi se polastila vsega kulturnega človeštva strašna, skoraj neumljiva duševna epidemija. To dokazujejo pred vsem številni čarovniški procesi, ki so zahtevali v tem času (do ok. 1750.) v vseh katoliških in protestantskih deželah milijone nedolžnih žrtev, ogabni vampirski procesi (pretežno) pri pravoslavni narodih pa tudi magija, astrologija, alkemija in mnoge druge zablode, katerim so se vdajali slepo celo najbolj prosvetljeni možje. Povsod so ljudje slutili in videli sovražna proti-

nadnaravna bitja in čudovite nestvora. To hotenje in mišljenje se izraža v vsakdanjem življenju in v vseh panogah človeškega znanja, seveda tudi v zemljepisu. Poročila tedanjih geografov in svetovnih potnikov — pred vsem iz 15. in 16. st. — so polna izmišljotin o zmajih, bazilskih enorogih in sličnih pošasti, nenavadnih ljudeh in drugih izrodkih bolne domišljije. Tako znači ta doba za etnografijo (zemljepisno), zoologijo in sorodne panoge nazadovanje nasproti zadnjim stoletjem srednjega veka.

B. Sredi 17. st. sta bili več ali manj znani $\frac{2}{3}$ zemeljske površine. Okoli 1648 so prenehala v splošnem nadaljnja raziskavanja, ker so naši evropski narodi dovolj tujih dežel za izkoriščevanje. Le Rusija je nadaljevala med tem osvojevalno politiko v severni Aziji (Bering, Gmelin). Tudi v Tišem oceanu so odkrili Angleži (W. Dampier) in Francozi (Bougainville) več otočij. Znatnejše uspehe zaznamuje zemljepisna veda v praksi šele z nastopom velikega angleškega pomorščaka Jamesa Cooka v Tišem oceanu (1769—1774). Z njim se začne sistematično raziskavanje zemeljske površine, ki traja še danes. Ekspedicije v tuje neznane dežele dobivajo vedno bolj znanstven značaj, čeprav igrajo — naravno — tudi politični in narodnogospodarski (trgovski) vzroki važno vlogo.

Prvo potovanje v izključno znanstvene svrhe je napravil 1672. Francoz Jean Richer v Cayenne, kjer je ugotovil s pomočjo sekundnega nihala, da zemlja ni geometrična kroglja, temveč da je proti ravniku nekoliko izbočena. Kmalu nato je opazoval Anglež Edmund Halley na svojih številnih potovanjih zračne tokove in zemeljski magnetizem, zaznamoval svoje izsledke v posebne zemljevide in postal tako ustanovitelj fizikalne geografije. Francoski botanik Joseph Pitton de Tournefort (+ 1708) je proučeval v Evropi in Aziji floro visokih gora in ugotovil prvi, da sliči flori polarnih krajev. Njegov rojak frančiškan Louis Feuillé je ugotovil prvi zemljepisne lege s pomočjo mrkov Jupitrovih mesecev.

V prvi polovici 18. st. so izmerili razni francoski učenjaki na Finskem in v Peruju na novo obseg in površino zemeljske oble. Kmalu so prevzeli Nemci vodilno vlogo v geografiji. 1763 je potoval Karsten Niebuhr po naročilu danskega kralja Fridrika V. v Arabijo (Je-

²⁴ Temu delu sliči »Die Ehre des Herzogthums Craine« (1689) našega zgodovinarja in kratepisca Janeza Vajkarda Valvasorja (+ 1693).

men), dočel na astronomični način zemeljske dolžine in izdelal prve zanesljive atlante Rdečega morja, Arabije in Male Azije. Njegov rojak Simon Pallas pa je prepotoval 1768—1774 v ruski službi kot botanik in zoolog Sibirijo.

Prava ustanoviteljica moderne zemljepisne vede pa sta nemška duševna tita- na Aleksander v. Humboldt (1769 do 1859)²⁵ in Karl Ritter (1779—1859), prvi kot naravoslovec in potnik (v Ameriko in Azijo), drugi kot zgodovinar in filozof. Ta dva moža sta tudi določila geografiji (samostojno) mesto, namreč kot prehod med obema velikima skupinama našega znanja, med realnimi (naravoslovnimi) in humanističnimi (zgodovinsko-modroslovnimi) vedami.²⁶

²⁵ Gl. članek Aleksander Humboldt v Zis knj. V, str. 550—552.

²⁶ Nazor, da zemljepis ni samostojna veda je neutemeljen. Geografija ima povsem določen delokrog, namreč proučava- nje zemeljske površine v vseh pojavih. Seveda so mnoge panoge skupne z drugimi vedami kakor z astronomijo, mineralogijo, geologijo, botaniko, zoologijo, antropologijo, etnografijo, zgodovino i. t. d. Radi »prehodnega«
stališča spada zemljepis med najbolj priljubljene vede.

Med tem so se razvile vse pomožne vede oziroma panoge zemljepisa, kakor astronomija, fizika, hidrografija, oceanografija, meteorologija, botanika, zoologija, antropologija, etnografija itd.; pa tudi tehnika, ki igra v raziskavanju zemeljske površine vedno pomembnejšo vlogo. Odslej se vrše ekspedicije z vsemi tehničnimi in znanstvenimi pripomočki. Poleg geografov delujejo po določenem načrtu najrazličnejši drugi znanstveniki, kakor fiziki, botaniki, zoologi, mineralogi, antropologi, etnografi, arheologi, jezikoslovci itd. in izpopolnujejo tako v skupnem delu zmerom bolj in bolj naše znanje o zemlji in ljudeh. Nemogoče — in za naš namen nepotrebno — je opisati ta ogromni napredek zemljepisa in vse neštete ekspedicije od Richerja, Cooka in Humbolda do Byrda, Amundsena in Sven Hedina. Dovolj je, če omenim, da so tekmovali in da še tekmujejo najodličnejši možje vseh kulturnih narodov, da so odkrili oz. da odkrivajo tajnosti osrednje Azije, Afrike, Amerike in Avstralije ter ogromnih sneženih pokrajin okoli obeh tečajev.

DALJE

LOUIS VEUILLLOT

Redki so pisatelji, ki bi jim 50-letnica smrti prinesla ponatis vseh njihovih del. Taka slava je zadela francoskega ultramontanskega publicista L. Veuillota (1813 do 1873), ki mu je marljiv založnik ponatisnil 14 zvezkov iz njegovih »Raznih del«. Na to je objavil še 12 snopičev »Correspondence«, za vrhunec tej obilici pa pripravila ponatis njegovih »Mélanges« v nič manj kot 17 snopičih. Iz samouka se je V. dokopal precej visoko: bil je glavni uradnik dnevnika »L'Univers«, ustanovljenemu l. 1832. Veuillot je spadal med glavne zastopnike papeške nezmotljivosti, torej med Strosmaferjeve nasprotnike. (k).

BACILI TUBERKULOZE V PTIČJIH JAJCII

Najnovije dognanje znanosti je, da se človek lahko okuži s tuberkulozo, če uživa sirova jajca bolnih ptic. Profesor dr. Klümmer iz Lipskega je preiskal 1333 jajc tuberkuloznih ptic, največ kokoši in našel v 75 kosih (5,7 odstotka) bacile jetike. Sicer je doslej raziskanih še premalo primerov, da bi lahko zadostovali za splošno veljavne zaključke, vendar pa Klümmer že na podlagi tega skromnega materiala ne izključuje možnosti, da se tudi po tej poti lahko prenese jetika na človeka.

Riege: VRBA (lesorez)

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

(LEWIS E. LAWES)

OSEMNAJSTO POGLAVJE

Od časa, odkar je bil obsojenec odveden v hišo smrti in izvršitvijo smrtno obsodbe, poteče danes nekaj manj kot leto.

V tem času postane večina obsojencev zelo pobožna. To ne pomeni, da so prej bili brezverci, temveč le, da okrepi njihov verski čut v čitanju, premišljanju in drugih pobožnih opravilih.

Cesto začnejo kazati veliko spretnost v izdelovanju slikic iz koščkov pobarvane papirja in sukanca, pepelnikov iz polovice pomarančnih olupkov in kipe iz ostankov kruha. Neki jetnik se je naučil celo prav dobro risati in je naslikal s pomočjo apna guvernerju izredno podoben portret.

Neki obsojenci pa ostanejo tudi stoječni in zavračajo versko uteho. Nekdo mi je rekel: »Kaj zato, če grem k vragu? Vsi moramo umreti in slednjič mi je vseeno ali umrem sede na stolu ali pa leže v postelji.« Ni bila to samo prazna baharija, kajti ohranil je junaški mir prav do konca.

Mlad mož, ki se mu je poznala izobrazba, mi je govoril: »Življenje je samo šala. Nihče ga ne zapusti živ«, nato mi je citiral po Shakespeareju Julija Cezarja:

Ce skrajšaš si 20 let življenja

si skrajšal si 20 let strahu pred smrtjo.

Vsakega obsojenca pregledajo večkrat trije psihiatri, ki so nastavljeni neposredno od guvernerja in tudi njemu naravnost poročajo svoje mnenje. Zelo malo obsojencev izgubi zdravo pamet, ti se potem po guvernerjevem nalogu prepelejo v državno bolnico za umobolne v Dannemoru.

Od časa do časa hlina kak obsojenec slaboumnost, ki jo pa zdravniki-specialisti hitro razkrinkajo.

Oni, katerim je bila kasneje izpremenjena kazen v ječo, kažejo v poznejših letih v primeri z drugimi jetniki izredno visok odstotek slaboumnosti, vendar pa začenja večina ljudi duševno propadati po 15 letih ječe.

Če potrdi prizivno sodišče obsodbo in proglasijo zdravniki obsojenca za duševno zdravega, a guverner noče izpremeniti kazni, tedaj je smrt na električ-

nem stolu neizogibna. Dnevi beže, »kot bi jih gonil vrag«, se je svoj čas izrazil neki obsojenec.

Vsi imajo koledarje in si štejejo dneve. Pogosto se čuje iz njih ust: »Še deset spancev in potem oni večni!« Govore pa to s popolnoma naravnim glasom, kakor bi govorili o nameravanem izletu.

Neverjetno veliko število ljudi se javlja, ki bi želeli prisostvovati kot priče eksekuciji. V enem samem primeru sem prejel nad 1000 prošenj, med njimi so bili celo trije sodniki, ki so izrekli smrtno obsodbo in ki so očitno smatrali, da je njihova ponudba prav umestna.

Ljudje, ki se trudijo, da bi dobili povabilo, so zelo redko pozvani, ker se mi ne zdi pravilno, da bi se smatralo tako svečan in strašen prizor za neke vrste zabavo bolnih in prenapetih ljudi. Zato skrbim, da dobim za priče ljudi, ki se tega žalostnega dejanja ne bi hoteli udeležiti ter smatrajo svojo udeležitev samo za svojo neprijetno dolžnost.

Cesto prejmem tudi pisma ljudi, ki se mi ponujajo za rablja, da bi namreč obrnili električni gumb. Ko se je prejšnji rabelj odpovedal svoji službi, sem dobil preko 700 ponudb, med njimi je bilo več takih, ki niso zahtevali nobene plače ter so mi ponujali celo za vsako usmrnitev sami nagrado. Redki med njimi so očitno vedeli, da mora biti rabelj izprašan elektromehanik in da spada med njegove dolžnosti tudi pritrditev elektrod na obsojenega jetnika in ne samo okret električnega gumba.

Obsojenca, kateremu se po glavi postrižejo lasje — in ne pobrijejo, kakor se čisto napačno misli — pripeljejo v eksekucijsko sobo iz celice okrog »plesne dvorane«, kakor se imenuje predsoba »sobe smrti«. Tja privedejo jetnika zjutraj na dan usmrnitve iz celic, ki so v enem obeh kril, pri čemer se obsojenec tudi poslovi od sotrpinov, kar pa naredi čisto tako brezbržno, kot bi šel na tedenski dopust v New York.

Zelo redko se dogaja, da je obsojenca treba podpirati na zadnji poti, ker so morilci skoraj vedno zelo pogumni ljudje. Napačno je splošno razširjeno mnenje,

da se jetniku da za zadnjo pot kako mamilo. To je nepotrebno, razen tega bi bilo morda tudi nepravilno, da bi se človek oropal polne zavesti v zadnjih trenutkih življenja.

Čim je pritrjen zadnji jermen, se umakne rabelj v ozadje in obrne električni gumb, ki požene morilni tok, od človeka narejena bliska skozi jetnikovo telo. Ko se je gumb okrenil v svojih tečajih, je čuti rezek hresk in telo se dvigne, kakor bi hotelo pretrgati debele kožnate jermene, ki ga drže privezane na stol.

Ta čas, ki se zdi cela večnost, sta v resnici le dve minuti, v katerih se začetna sila 2000 do 2200 voltov napetosti 7 do 12 amperjev zvišuje in znižuje v različnih presledkih. Ko se tok spet ustavi, se telo sesede, kakor da bi se usedel zelo truden človek.

Običajno se spusti tok samo enkrat, ponovi se le tedaj, če smatra prisotni zdravnik to za potrebno.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
(POMATIE TUDI V IZVLECKU NI DOVOLJEN)

LODOVICO ARIOSTO

(8. sept. 1474—6. jun. 1533)

Mesto Ferrara in vsa Italija bosta proslavljali štiristoletnico Lodovico Ariosta, najodličnejšega pesnika italijanske renesance.

Ariostov oče je bil vojak. Povečeval je trdnjavi Reggju v Lombardiji. Sinu so sicer mikale Modrice, vendar oče ga je napotil na pravne nauke. Nagnjenje do pesništva pa je zmagalo in tako se je mladenič z očetovim dovoljenjem lotil klasikov. Namenil se je pozneje posvetiti se še grščini, ko je njegov učitelj Gregorio de Spoletu odpotoval na Francoosko.

Očetova smrt mu je prinesla precej zmede. Ariosto je moral skrbeti za pet bratov, od katerih je bil eden bolehen. Pri vsem tem je napisal nekaj komedij v nevezani besedi in nekoliko pesmi. Izvirnost in milino teh poslednjih je zapazil kardinal Ippolito d'Este in postal zaščitnik mlademu pesniku. Vse je bilo prav, dokler ni kardinal začel kazati svoje oblastnosti. Njegov zaščiteneec ga je moral povsod spremljati. Pa se je skoraj naveličal. Ko ga je »stožernik« hotel l. 1518 vjeti s seboj na Ogrsko, je Ariosto hlinil bolezen, skušal omečiti svojega zaščitnika, češ postarna mati nima nikogar na svetu ki bi ji stregel. Vse zaman. Ippolito d'Este ni sprejel nobenega izgovora. Ariosto mu je pisal stadko-kislo pismo, češ, ako mislite, da ste mi kupili sužnja za 75 kron na leto, se briško motite. To je bil prelom.

Kardinala je čez nekaj časa nadomestil njegov brat Alfonso, vojvoda Ferrarski. To je bilo prav in pravično, kajti Ariosto se je bil že dvakrat sijajno postavil, obiskavši kot poslanik papeža Julija II. Na drugem posetu pa toliko, da ga siloviti papež, tačas hudi na Ferrarske, ni dal obglaviti. Zbog denarne stiske je prevzel komisarstvo v divji hrbovski pokrajini na Apeninih, kjer je tri leta dobro upravljal, se bojeval z razbojniki, vajenimi nedostopnih krajev. Ob spopadu z njimi so ga baje nekoč ujeli rokovnjači. Njih poglavar pa, brž ko je sprevidel, da stoji pred njim

LODOVICO ARIOSTO

Po starem baroknem

avtor »Orlanda Furiosca«, ni vedel, kako bi se opravičil, ter ga je takoj izpustil.

Četudi ni bil tako ve kotiko zadovoljen s svojim namestništvom, vendar ni maral sprejeti poslanstva pri papežu Klementu VII., ki je prvi prenesel sveto stolico v Avignon. Ostal je rajši v Ferrari, kjer je pisal komedije, jih uprizarjal in zidal gledališče. Obenem je pilil »Besnega Rolandca«, ki pa je izšel šele leto dni pred njegovo smrtjo.

Akoprav so ga sodobniki čislali, je vendar Ariosto živel in preminul skoraj v uboštva. Edino priznano nagrado mu je

naklonila markiza Vasto, toda tistih 100 kron na leto je užival kaj malo časa.

Nekateri zgodovinarji poročajo, da je Karel V. posvetil Ariosta v prvaka pesnikov, a dokazi za to se dosihkrat niso našli.

Gabrijel, njegov brat, je mogoče najbolje opisal Lodovikov značaj: ljubezniv, skromen mož, malone brez vsega častihlepja.

V Ariostovih satirah se razodeva čitatelju neodvisnost pesnikovega duha. Nikoli si ni mogel misliti oženjenega ali samostanskega človeka. Vendar navzlic temu se je na stara leta oženil s Strozaijevo vdovo, s lepo Aleksandro.

Latinski pisane pesnitve njegove so uborne v primeri s tistimi, ki so jih zlagali njegovi vrstniki: Vida, Fracastero, Sannazaro. Njegovi igrokazi, navdahnjeni po Plautu in Terenciju, so dosti živahnjši od lirčnih osnutkov, izvorni in zanositi.

Ariostova mojstrovina, Orlando Furioso,* nadaljuje Bojardovo viteško pesnitev Orlando innamorato. Veliko skupno dejanje, boji Karla Velikega proti saracenskemu kralju Agramantu, je samo na videz jedro, okoli katerega se nizajo razkropljeni dogodki. V ospredju stoji pustolovščine poedinih vitezov. V spajanju teh zastranic

* Četrty spev »Orlanda Furiosa« omenja slovensko morje (il mar Schiavo, t. j. Jadran) kakor Dante v Vicaah XXX 85-93, gl. DSv. 1919 (175-176) po hrvatski »Omladinici«.

DNEVA NE DOVE NOBENA PRATKA

CHARLES ANDLER

Nedavno je na veke zatisnil oči ta pisatelj, filozof, profesor modroslovske fakultete v Parizu. L. 1910-11 sem hodil k njegovim predavanjem iz germanistike, za katero je porabil ves svoj čas, tako da so ga nekateri mladi prenapeteži — seveda po krivem — dolžili germanofilstva in so ga dve leti prej na Sorboni izžvižgali. Zlasti se je poglobil v nemške filozofe. Najtehtnejše njegovo delo razpravlja o Nietzscheju.

Rodil se je v Strasbourgu, na trgu z imenom Železni mož. Iz »železne hiše« je l. 1870. gledal prve ranjence, ki so jih nosili v mesto. Hkratu je videl požar v kiparskem muzeju in stolni cerkvi. Ti žalostni dogodki so mu ostali trajno v spominu. Srednje šole je dokončal v Franciji, kjer so ga učili slavni učenjaki: Boutroux, G. Monod, H. Weill itd. Med součenci je imel dosti poznejših velikán; med temi »kavčiki« (odličnjaki) so bili n. pr. V. Dešbos, filozof; P. Duhem, matematik evropskega slovesa; J. Bédier, slovstveni zgodovinar; E. Mâle, historik verskega stavbarstva, Gsell, ki je z mogočnim delom osvetlil romansko Afriko, in drugi. V svojih »Spominih« omenja, kako je Romain Rolland

aš epizod očituje Ariosto najvišjo umetnost. Za tehtna vprašanja vsakdanjega življenja mu ni mar, mika ga le bolj domišljija. Pesnik sam ne veruje resno v bitnost srednjeveške viteške pravljice. Zato meša v pripoved ostroumno ironijo, ki razdira pravljичni svet. Vendar ume zgrabiti čitatelja: primerjaj opis Zerbinove smrti, Izabeline tožbe, Rolandove biaznosti, ki izvira iz prehude strasti.

Vpliv Besnečega Rolanda se kaže iz mnogoštevilnih prevodov. V 50 letih po pesnikovi smrti je bil 12-krat prepešanjen v francoščino. Ni čudo, da so imena nekaterih njegovih oseb postala občna: rodomont pomeni Francozu bahača, rodomontade = bahaštvo, sacripant = malopričnež. Cervantesov Don Quijote namigava nanj. Vsi odlični duhovi so se zanimali za to veledelo: Goethe, Voltaire, Walter Scott — nazvan severni Ariosto — se je nalašč učil italijanščine, da bi ga mogel čitati v izvirniku. Lord Byron ga hvali v svoji »Prophecy of Dante«. Že pred njim ga je Spenser skušal prekositi v svoji znameniti »Fairie Queen«, ne da bi bil uspel.

Kako pa gledajo nanj sodobniki? Bržkone ga še vedno jemljejo v roke, saj je v novjšem času doživel dokaj prevodov na razne jezike: latinski, španski, ruski, nemški, italijanska narečja itd. Zase moram reči, da sem z nžitkom predelal precej osmeric, ko me je lanskega avgusta sjabo vreme pognalo za dva dni v planinsko kočjo na Kredarici pod Triglavom. A. D.

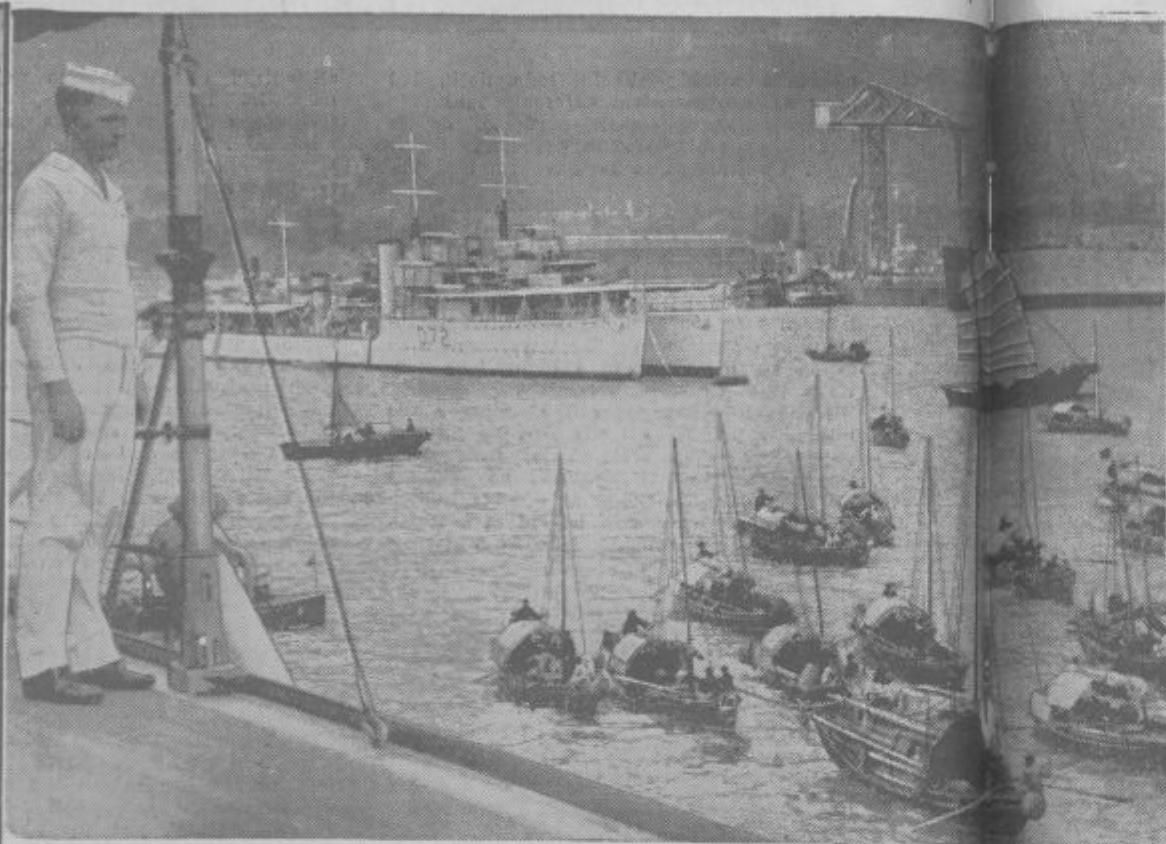
dal igrati tovarišem v šoli svojo prekucsko dramo »Danton«. Potoval je po Nemčiji in Angliji, prvo knjigo je objavil 1891. o prirodni filozofiji v Kantu. Največjo pozornost pa je vzbudila l. 1913. njegova razprava Socialisme impérialiste en Allemagne, kjer je pravilno napovedal, da nemški socializem ne bo držal svojih obljub. A. D.

NAJNIZJE TEMPERATURE NA ZEMLJI

O najnižjih temperaturah, ki so mogoče na naši zemlji, so mnenja učenjakov še zmerom deljena. Znani polarni raziskovalec Sverdrup je objavil rezultate najnovejših merjenj, iz katerih se vidi, da je v krajih, ki leže v višini morske gladine, najnižja mogoča temperatura —70 stopinj. V večjih višinah so mogoče še nižje temperature, in sicer je Sverdrup izračunal, da utegne zdrkniti živo srebro na 3000 m visokih gorah na osrednjem Groenlandu na 80 ali celo 90 stopinj pod ničlo.

Zgoraj levo: Ameriške vojne ladje v Hongkongu — Spodaj: »Prijateljska družina«

Desno zgoraj: Pomlad na jugu — Spodaj: Princess Teru, sedemletna hči japonskega cesarja, ob povratku s kratkega zleta na kolodvoru v Tokiu

ZADNJI DAN

JOSEPH CORRIE — PREV. CV. KRISTAN

Nekega dne, ko je bil Peter v šest in šestdesetem letu svojega življenja, mu je obratni mojster izročil pismo. Bila je to štiridesetdnevna odpoved, ki je prekinila njegovo delovno razmerje s premogovno družbo. Še preden je pismo popolnoma odprl, je zdrsnilo iz njegovih trepetajočih rok, kajti razširila se je že govornica, da bodo odpustili vse stare delavce.

Peter je bil vdovec, njegova žena je umrla med nekim izprtjem. Živel je popolnoma sam zase in oskrboval si je vse sam, celo perilo.

Bil je neizobražen človek, ki ni znal niti čitati niti pisati. Nič drugega mu ni bilo mar razen njegovega dela. Delo, delo, delo, to so bile njegove edine misli, to je bil njegov edini pogovor. Več kakor trideset let je bil v istem položaju, deloval je pri uvozu v jašek, in razumel se je na svoje delo dobro. Bilo je to delo, ki je zahtevalo prisotnost duha in niti ne toliko težkega telesnega napora.

Obratni mojster je menil, da bo družba naletela na precej težav, ko bo hotela izpopolniti njegovo mesto z odgovarjajočo delovno močjo. Toda od osrednjega ravnateljstva je prišel odlok, da je treba odpustiti vse ljudi, stare nad pet in šestdeset let. In tako so vrgli tudi Petra na kup žlindre ter med staro šaro.

Peter ni bil strokovno organiziran delavec, on ni imel vere v take stvari in je menil samo, da povzročajo stavke, in njegova žena je vendar umrla med neko stavko! Umrla je, kakor je zatrjeval, zato, ker zaradi pomanjkanja denarja ni mogla nabaviti potrebnih živil. Strokovničarske funkcije je sovražil kakor strup. Samo oni so povzročali nezadovoljnost, oni sami so povzročali ogorčenost gospodarjev na vse delavce, če so bili v prekleti strokovni organizaciji ali ne. Če bi hodili za njim, bi, kakor se je izrazil, vse skupaj z lastnimi rokami pobesil. Da res, bil je vdan služabnik svojih gospodarjev, ta naš Peter. Med tem ko so drugi godrnjali nad svojimi nizkimi mezdami, je dejal Peter, da bi bile lahko še slabše, vendar gotovo bi bile boljše, če bi delavci ne stavkali!

In ni bilo dobro debatirati z njim. Če je slutil, da ga kdo duševno prekaša, je navadno izpljunil, vstal in odšel.

Prav nikdar ni hotel verjeti, da so delodajalci brezsrčni in nečloveški. Ko pa

je držal črno na belem v rokah dokaz, kakšna je resnica, ko je videl podpis ravnatelja, a ga pač ni mogel prebrati, ni bil zmožen niti ene same besede.

Med odmorom so imeli njegovi delovni tovariši dovolj dokazov, da mu zabrusijo resnico svojih starih argumentov v obraz, vendar Peter je sedel tu bled kot smrt, zadrževal je solze v očeh, ali oni niso imeli srca prepirati se z njim. Svojih iluzij oropani Peter je bil usmiljenja vreden pogled!

Dnevi, ki so zdaj sledili, so se mu videli čisto neobičajni. Nikoli bi mu niti v sanjah ne prišlo na misel, da bi ga bilo mogoče vreči na cesto, in on je vedel dobro, da je predstavljal leta in leta na svojem mestu celega moža. Vendar mu je bilo nerazumljivo, kako se je moglo to zgoditi. Prav nikoli ni mogel razumeti, da bi njegovi gospodarji ravnali lahko tako podlo. Od česa pa naj živi? Pokojnina, ki bi jo dobil kot odpravnino, je zadoščala komaj za najemnino! Najemnina! Zdaj se je domislil, da ga bodo morda še celo prisilili, prvič izprazniti hišo, v kateri je živel trideset let in več. Ali oni ga vendar ne bodo vrgli iz hiše, je rekel sam pri sebi. Kam bi naj vendar šel? Ali v njegovem žepu je bilo pripravljeno pismo: »štirideset dni od danes«. Potem se je pojavila v njegovih mislih vizija velike, mrzle ječe, ubožnice.

Ta misel ga je zasledovala noč in dan, in prvič v tridesetih letih je pozabil na svojo dolžnost. Košare so treskile skozi mrežasta vrata in zdrknile v jašek. Jama je morala za ostanek delovne posade počivati.

Ravnatelj je besnel nad Petrom. Preklinjal ga je z vsemi besedami, ki so mu prišle na misel. Peter je stal zadet v notranjost srca in se tresel. »Nezmožna, stara živina si ti, to si ti!«, in Peter je zrl na ravnatelja kot na svojo edino in zadnjo nado. Sklenil je, da ga obišče doma in se opraviči pri njem, in če bi moralo biti tako, je hotel pasti pred njim celo na kolena. Cele dneve se je pripravljval na to, kaj naj bi mu rekel. Pripravljen je bil, izvrševati svoje delo za znižano mezdo. To naj bi bila glavna točka njegove prošnje. Toda ravnatelj mu je v svoji jezi zadnjič rekel, da bi ga bili morali že davno vreči ven. Vedel je, da se bo zdaj to zgodilo in je menil, da bi bil

Giese: V RUDNIKU

za družbo predrag, če bi hotel delati celo zastonj.

Ta dan je pomenil nekaj let v Petrovem življenju.

Istega dne so dodelili Petru celo drugo delo, in mlad fant je prišel na Petrovo mesto ob uvozu v jašek.

Peter je menil, da mladi fant stvari ne bo razumel, ali ko se je posada končala, je moral Peter izvedeti, da je bilo med to posado spravljenega na dan več premoga kot že leta sem. Drugič v svojem življenju se je Peter zjokal, prvič, ko je umrla njegova žena, drugič danes.

Njegovi delovni tovariši so z njim sočustvovali, morda celo preveč, kajti vse njihove psovke proti gospodarjem so ga delale še bolj divjega. Svetovali so mu, naj si stvari ne vzame preveč k srcu. Bil je zanj že čas, da počiva, zadosti dolgo je že garal. Pokojnina bi mu nudila košček mesa, in več si pa tudi ne more zaslužiti pri rudniku.

»Jaz bi za boga hotel, da mi odpovedo,« je menil Willi, delavec, ki je bil blagostovljen s polovico tucata otrok, »naj bom preklet, če bi mi srce tedaj počilo!«

»Zdaj boš lahko zjutraj vsaj smrčal«, je rekel Tommy. »Vsako jutro boš lahko ležal. Vendar ti še prav za prav niti ne veš, kako je s teboj!« Ali Peter se ni smejal tej šali. Živel je samo za

delo in si ni mogel predstavljati življenja brez dela.

Ponoči je sedel k peči in premišljeval o preteklih letih, ko sta imela njegov ravnatelj in obratni mojster zanj vedno dovolj prijaznih besed. Potrebovali so ga, bili so nanj navezani. Če je kdaj kako jutro zaspal, so poslali ponj na dom. Zdaj je to prešlo enkrat za vselej. Veseli bi bili, če bi prešlo že onih štirideset dni odpovednega roka, kajti njegovo delo ni bilo nič vredno, in delo so mu dali samo zato, da ustrežejo svojim obveznostim do njega.

Bilo je štiridesetega dne odpovednega roka. Prvo, kar se je zgodilo tega dne, je bilo, da si je mladi fant, ki je rokoval na Petrovem mestu pri uvozu, zlomil nogo. Poklicali so Petra na mesto, ali nikjer ga niso mogli najti. Sel, ki so ga poslali za njim na dom, se je vrnil brez besed, z očmi polnimi groze. Ko je odprl nezaklenjena vrata in vstopil v notranjost hiše, je našel Petra mrzlega, obesnega pri vratih.

LETALCI GRADE MESTO V DZUNGLI

Najčudovitejša zrakoplovna proga obstoja danes na otoku Novi Gvineji. Po svetovni vojni si delita njeno ozemlje Velika Britanija in Holandska. L. 1927 so odkrili bogata ležišča zlata na britanskem ozemlju poleg naselbine Bulalo, blizu Wauja, 40 milj od obrežja zaliva Huona. Železniško progo do ležišč zlata bi bilo treba zgraditi skozi nepredorno džunglo in nato preko treh gorovij. Zato so sklenili vzpostaviti zrakoplovno zvezo. Prve poskuse so delali z lesenim enomotornim letalom, toda tropsko podnebje je škodilo temu stroju. Zato so naročili tri mogočna Junkersova kovinasta letala, z amerškimi motorji tipa Hornet. V teku poldruega leta so ta letala prenesla preko džungle in gorovij najrazličnejše stvari: dva stroja, seveda demontirana v dele, katerih vsak tehta 1200 ton; material za vodno električno centralo za 4000 kw; zračne kompresorje, parne stroje, dve mehnični žagi, avtomobile, goseničarje itd. vsega skupaj nad 4000 ton. Prvo letalo je napravilo pot 462-krat, drugo 458-krat, tretje pa 287-krat in to je preneslo 900 ton blaga. To delo je bilo tem težje, ker ni pravih letališč, temveč morajo letala pristajati na majhnih močvirnatih poljih, kjer raste gosta trava, ki jo mora številno moštvo neprestano kositi. To so seveda samo domašini, ki zahtevalo poleg plače v denarju tudi plačo v blagu: žlice, sklede, odeje. Nekateri po prejemu teh zanje zelo dragocenih predmetov zbežijo, toda večina pošteno dela.

pvh.

SKOZI MAROŠKO PUSTINJO NA VISOKI ATLAS

DR. OSKAR REJA

NADALJEVANJE

Iz Marakeša do vznožja Visokega Atlasa ni več daleč. V Marakešu stopiš v avtobus, ki te v dobrih treh urah prepelje do vasice Asni, zadnje kolikor toliko kulturne postojanke. Do sem še vodi gladko izpeljana cesta, od tu dalje pa preneha vsaka pot. Dalje v notranjost vodijo samo steze, po katerih jahajo domačini na osličkih in mulah. Asni leži že v višini 1000 m. Edino evropsko poslopje je hotel, ki pa je bolj podoben naši vaški gostilni. Tu se ustavljajo tujci, ki hočejo potovati dalje v gore. Od tu se ti tudi nudi prvi pogled na vso veličastno verigo glavnega grebena Visokega Atlasa.

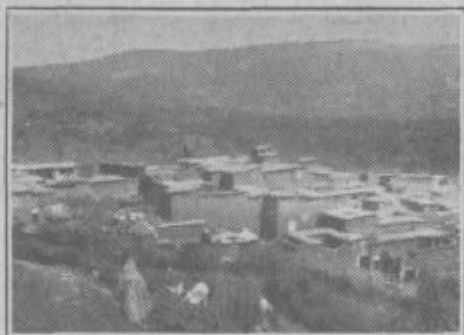
Za maroškega Francoza je Asni nekaj Chamonix. Semkaj prihajajo tudi na letovišče, kajti v Asniju se že pozna blažilni vpliv hladnih noči. V poletnih mesecih je za nevajenega prišleca nekaj neznosnega tavati v opoldanskih urah po marakeških ulicah. Temperatura zraka doseže od 45 do 50 stopinj. Poleg tega je zrak zaradi oddaljenosti od morja tudi že izredno suh in zato težko prenosljiv. V Asniju pa je v jutranjih urah marsikaj tudi že prav hladno.

Cilj ekskurzije je bil prepotovati glavni greben Visokega Atlasa in doseči najvišji vrh, ki ga domačini imenujejo Tubkal in ki doseže že znatno višino, 4165 m. V Marakešu smo prebili samo eno noč v arabski čakalnici tamkajšnjega kolodvora, ki je zelo snažna in čista. V četrrokotu se vrste štirje hodniki, ki so po tleh pokriti s snažnimi slamnatimi preprogami. Na teh smo tudi spali. Srednji prostor pa je nekako dvorišče brez strehe. Tu si je podjetni Arabec postavil čajarno, ki mu ob čakanju na odhode vlakov prav dobro nese.

Po dobro prespani noči smo si naslednjega dne proti večeru najeli lastni avtobus, ki nas je prepeljal do Asnija, kamor smo dospeli pozno v noč in smo ukazali šoferju, da zavozi nekaj sto metrov izven kraja. Nismo se namreč hoteli izpostavljati radovednim domačinom, posebno še v nočnem času. Ustavili smo se na neki njivi pod oljkami. Tu smo izložili prtljago in legli vsi okrog nje. Kmalu smo v svojih spalnih vrečah trdno

zaspali. Jasna noč, svetla luna in neskončna množica nad vse lepih »maroških« zvezd ter »sladka« zavest, da spim daleč od domovine v tem nepoznanem kraju, mi bo ostala v spominu.

Drugega dne je mrgolelo domačinov krog nas. V Marakešu smo vzeli Arabca Mohameda s seboj, ki je znal dobro francoski. Ta nam je sedaj posredoval pri domačinih, da smo dobili mule in osličke za prenos prtljage v notranjost

BERBERSKA VAS v začetku doline
Ued Mizan

Atlasa. Po dolgem prerekanju smo se pogodili za ceno. Nekateri smo najeli osličke tudi zase za jahanje razmeroma poceni.

Skuhali smo si še kakao na čistih vodi in se potem podali na pot. Predvidevali smo, da bo potovanje trajalo ves dan, preden dosežemo zadnjo gorsko vas »Arund«, našo postojanko, kjer smo si mislili postaviti svoj glavni stan s šotori.

Ekskurzijo je vodil g. Frey, ki je nadomestoval prof. Brecht-Bergna. Ta je namreč odpotoval z drugo skupino ekskurziantov, ki se je to leto odpravila v armenske gore v Prednjo Azijo. Odsotni profesor je našel v g. Freyu res svojega pravega namestnika. To je bil ideal voditelja mladinske odprave. Pri delu je bil povsod prvi, zjutraj prvi na nogah, zvečer se je vlegel zadnji k počitku.

Na poti v notranjost Atlasa smo imeli priliko videti mnogo novega, tako v prirodnem, kakor v zgodovinskem in v narodopisnem oziru. Tudi Berberci so

Imeli nekdanj svojo še svobodno domovino dobro utrjeno z gradovi in trdnjavami, ki so pa danes le še ruševine. Domačini jih imenujejo »Kašba«. Tudi vegetacija je postajala bujnejša. Poleg oljčnih in kaktusovih gajev so se začele pojavljati tudi njivice s koruzo, kajti bili smo že

Potovanje »ekskurzijec« v notranjost Atlasa

v območju, kjer izvirajo studenci in teko potoki. Potovali smo po dolini, ki naravnost vodi do najvišjega atlaskega vrha, Tubkala. Domačini jo imenujejo »Ued Mizane«.

V vseh vaseh je naša karavana povsod vzbujala mnogo zanimanja, tako da so se radovedneži postavljali na terasaste strehe svojih bornih hišic. Često imajo njih hišice samo po dva prostora, spodaj hlev, zgoraj pa stanovanje, kjer kuhajo in spijo. Terasa jim služi tudi za sušenje različnih poljskih pridelkov, pa tudi za molitev.

Zgornji prostor hišic je proti jugu odprt in brez stene, tako da se zdi gornji prostor kakor nekaka veranda. Pozimi sije v te verande prijetno sonce, poleti pa, ko je sonce premočno, zagradijo to odprtino z vejami. Na teh verandah opravljajo domačinke svoja dela. Bavijo se predvsem s tkanjem blaga iz domače volne.

Domačinke so ničemurne kakor povsod po svetu. Lišpajo se rade, toda zelo primitivno. Kos žice ali pločevine jim popolnoma zadostuje za okras telesa. Tudi se rade barvajo in so v tem oziru beli nežni spol celo prekosile. Barvajo se z nekimi zelenimi ali vijoličastim barvilom, ki so ga same izumile, toda ne ustnic, temveč čelo, brado, lica, grlo in roke v podlehtju. Srečaš lepe in nelepe ter ni zdravo z njimi občevati, kajti kakor pravijo, so skoraj vse luetične. Poleg tega pa so tudi zelo nesnažne.

Obleka moških in žensk je kaj primitivna. Telo jim pokriva nekaka tunika iz domače volne, na glavi nosijo ovit šal, na nogah nekake sandale iz usnja, ki so si ga tudi sami ustrojili. Mnogi pa hodijo tudi bosí. Seveda čim bolj smo prihajali v oddaljene kraje, tem bolj je bilo vse preprosto, stavbe, orodje, obleka in obdelovanje polja.

Dolina se je zmerom bolj dvigala in postajala tesna, kajti slednja vas Arund leži že v višini 2000 m. Zaradi pomanjkanja horizontalnega prostora, so si zgradili polja in njivice, stopnjevito, ene nad drugimi. Pri tem je najbolj zanimivo, na kako pameten način so si uredili umetno namakanje. Koruza uspeva poleti in prav tedaj v teh krajih najbolj primanjkuje dežja. Nad najvišjo njivo so umetno izpeljali potok, iz katerega vsak dan proti večeru spuste v posameznih odsekih vodo po njivah navzdol. Voda

DOMACINKE

teče potem po zato nalašč pripravljenih jarkih, dokler ne doseže najnižje ležeče njive.

Čim višje smo se vzpenjali, tem bolj se je spreminjala tudi rastlinska odeja pokrajine. Oljke in kaktusi so popolnoma prenehali. Tem bolj pa so se pričele pojavljati ciprese, od sadnega drevja pa sem opazil edino orehe. Teh imajo pa res dosti. Skoraj vsaka višje ležeča vasica je skrita v orehovem vejevju. Tudi

navadna travniška trava je ponehovala, zato pa se je tem bolj pričelo pojavljati neko nizko bodeče, travnato grmičevje, na katerega je bilo zelo neprijetno vsteti se ali pa se ga z roko dotakniti.

Proti večeru je karavana končno dosegla svoj cilj, zadnjo gorsko vas Arund, kjer smo si uredili svoj tabor s šotori.

(DALJE)

NEBOTIČNIKI V RASTLINSTVU

Nebotičniki so dandanašnji velika moda v stavbarstvu. Ves svet strmi nad orjaškimi stavbami Američanov, ki so videti neomejene v višini. Tudi stari svet se poskuša na tem polju, toda nasproti ameriškim rekordnim zgradbam so to le medle sence. Tamkaj poganjajo iz tal stolpi omotične višine in drzno razpeti loki se vzpenjajo med bregovi širokih voda. Vse to je delo človeškega razuma in rok. Številke in formule pa mogočni stroji pomagajo pri gradnji.

Če upoštevamo vse pripomočke, ki si jih je človek pripravil za te vrste dela, potem doseženi uspehi še ne pomenijo tako mnogo, ako jih primerjamo z zgradbami narave, ki so narejene z dokaj primitivnejšimi sredstvi. Zlasti velja to za stavbarske umotvore narave v kraljestvu rastlinstva. Današnji inženjerji se sicer dobro razumejo na svojo stroko, ali od narave bi se vzlic temu lahko še marsikaj naučili. V marsičem je narava še zmerom neprekosljiva.

Vzemimo na primer eno samo bilko iz žitnega morja: Visoko je pognala iz tal, in poletje jo je obtežilo z bremenom polnega klasa, pod katerim se šibi v valovih vetra. Začudo velike sile prenese drobna žitna bilka. Je pa tudi zgrajena iz snovi, ki je izredno trdna in žilava. Samo dober material pa seveda še ne bi zadostoval, če bi ne bil tudi prav izrabljen. Narava pa je dala bilki smoterni prerez, jo okreplila s kolenci in prečnimi stenami ter obdala nežne, mehke dele z listnatimi tulci. Le na ta način je mogoče, da se samo 4 mm debela bilka s pol milimetra debelimi stenami vzpne poldruhi meter visoko. Razmerje debeline bilke proti njeni višini je kakor 1 : 375. Na vrhu te sloke konstrukcije pa sedi še klas, ki utegne biti pet do desetkrat težji od bilke. Če iščemo nekaj sličnega v naši tehniki, nas bo nemara najprvo zvilil k primerjanju visok tovarniški dimnik. Primerjanje bilke in dimnika je porazno za delo človeških rok. Sred-

nji premer 50 m visokega dimnika znaša najmanj 3 m, kar daje razmerje širine proti višini 1 : 16. V primeri z dvajsetkrat večjimi številkami, ki jih je dosegla narava, je to kaj skromen rezultat. Če bi znali naši mojstri enako spretno graditi, potlej bi moral biti tisti dimnik najmanj 1000 m visok in še bi ga lahko na vrhu obremenili z desetkratno lastno težo. V navalu vetra bi se moral pripogniti do tal in se v zatišju spet vzravntati v navpično lego. To so zahteve, ki si jih niti predstavljati ne upamo, dasi se dan na dan izpolnjujejo v naravi.

Ali travnata bilka je le majhen umotvor v primeri z drugimi velikimi zastopniki svoje vrste, kakor so n. pr. trs, bambus, sladkorni trs in drugi. Pa niti ne bi bilo treba proučevati baš te vrste rastlin, ako bi hoteli spoznati graditeljsko spretnost narave. Nič manjša tehniška mojstrovina ni stebelce skromne mrtve koprive, dasi je konstruirano na popolnoma drugačen način. Tu je prerez stebelca kvadratičen, na vseh štirih robovih okrepljen z okroglimi nabrekliami. Tudi stene so navzven obokane, kar daje stebelcu še posebno odpornost proti upogibu. Ta prerez močno spominja na današnje moderne konstrukcije iz valovite pločevine. Stebelce je votlo in okroglo na znotraj kakor pri travah, ker so baš srednje plasti najmanj izpostavljene vnanjim silam. Vendar pa je okrog tega prostora še enkrat v manjšem merilu ponovljena konstrukcija iz »valovite pločevine«, tako da je stebelce dvojno močno ali dokaj bolj prožno, kakor če bi bile samo vnanje stene dvakrat močnejše. Tudi ostali deli so tako premišljeno izoblikovani, da tej naravni visoki stavbi, ki jo predstavlja stebelce mrtve koprive, ni česa oporekati.

Majhne rastline je treba posebej študirati, da se nam odkrije njih genialni ustroj. Pri drevesu tega ni več treba. Drevesa so tako dovršeni naravni nebotičniki, da jim tudi najspre-

nejši konstrukter še zdaleka ni dorasel. Že samo drevesno deblo mora vzdrževati velikanski pritisk vetra, ki utegne doseči v izjemnih prilikah mnogo kilogramov na vsak kvadratni centimeter. Vrh tega pa mora deblo še dajati oporo mogočni krošnji. Les sam (kot snov) ne bi bil kos temu bremenu, če bi ne bila njegova gmota tako spretno porazdeljena, da lahko prestreza vse vrste mehaničnih sil.

Pri drevju je še bolj dosledno izvedeno načelo obročastega okrepljenja debela kakor pri travnatih bilkah. Letne, ki jih lahko opazujemo na prežaganih deblih, niso nič drugega nego pre-rezi valjev različno velikih premerov, ki so nekako vtaknjeni drug v drugega okrog istega središča. Razen tega je deblo pri tleh oprto z več rebri, močnimi nabrekliami, ki se proti vrhu zožujejo. Stare cerkve kakor tudi moderna visoka poslopja kažejo skoraj popolnoma slične opornike.

Visoke stavbe v rastlinstvu ne zmorejo samo rekordne višine glede na prerez in na malenkostno množino materiala iz katerega so zgrajene, ampak hkrati nosijo na vrhu še precejšnje breme bodisi krošnje, cvet ali sad, ki silno obtežuje celo konstruk-

cijo. Sicer tudi naši nebotičniki dosežejo precejšnjo višino, ali vrh mora biti zmerom prost, ker bi morali drugače že vnaprej računati, da smo jih postavili na pesek. Glavni vzrok, da je tukaj narava močnejša od nas, so temelji. Visoka stavba je nemogoča brez močnih temeljev in te ume narava mojstrsko polagati. Drevo si seveda ne more pripravljati betona, ki tako izvrstno služi našim gradbenikom. Vse snovi, s katerimi lahko gradi rastlina, so razmeroma lahke in razen tega mora še prav štedljivo ravnati z njimi. Zaradi tega si rastlina z množino ne more dosti pomagati, tem bolj pa s kakovostjo in spretnostjo.

Drvo požene v zemljo celo mrežo korenin in koreninic, ki strnejo velik kos tal v eno samo trdno in dobro sedečo klado, na katero lahko pritiska z vso svojo težo in prenaša nanjo vse sile, ki ga poskušajo podreti.

Vrsto sličnih primerov bi lahko nadaljevali v nedogled. Toda že teh nekaj dokazuje, da je narava tudi na področju visokih stavb neprekosljiv mojster, neizčrpna zakladnica koristnih dognanj in izkušenj, iz katere lahko človek na veke zajema za svoje potrebe. (jn)

DVANAJST NAJBOLJSIH ROMANOV

Naslov književne poizvedbe, ki ni sicer nov, a je vedno še privlačen. Angleški obzornik »The Book Window«, kar bi se lahko prevedlo: »Knjižarske izložbe«, se ga je na novo lotil. Med drugimi sta dobila tako vprašanje H. G. Wells in Bernard Shaw. »Knjig ne maram urejati po kategorijah in povedati potem, katera je največja oziroma najmanjša«, piše Wells. »Stvar se mi zdi taka, kakor če bi kdo hotel vedeti, katero bitje je veledele narave: rovka (hrčica) ali slon, cedra ali vijolica.« Slično se izraža Shaw. »To je nerešljiv zadatek. Nihče ni prebral vseh knjig, nihče ni prečital vseh romanov; zato morete dobiti od onih, ki odgovarjajo, zgolj mnenje o tistih romanih, katere dobro poznajo ali se jih vsaj kolikor toliko spominjajo. Navzlic temu pa je pisec »Obrti gospe Warrenove« zbral tale seznam: Don Quijote, Robinson Crusoe, Tom Jones, župnik Wakefieldski, Manon, Ivanhoe, Rob Roy, Ma. Dorrit, Kandid, Gulliverova potovanja, Romarjev pot, Siromaki (V. Hugo), Tisoč in ena noč. Ko je tako razkril svoje miljenice, je Shaw: »Evo jih 13 namesto 12... a najti bi mogli še dvanajsterico drugih, nič manj pomembnih.« Na dodam, da je pred leti Well; navedel med 6 najboljšimi romanopisci: 2 Rusa, 2 Angleži (vmes eden poljskega pokolenja), 2 Francoza. (k)

Lipp: ZVONČICE (lesorez)

NAJSEVERNEJŠA VAS NA SVETU

Dr. Joachim Scholz, član ruske odprave na Hookerjevem otoku (Nansenova dežela), ki jo vodi prof. Papanin, je pred kratkim poslal prvo poročilo o življenju in delovanju odprave.

Raziskovalce je pripeljal do otoka ob koncu lanskega julija sloviti ledokomilec »Maligin«, obenem je izkrcal 20 de-

za ozračno električno. V petih dneh je bila v glavnem dogotovljena, manjkala je samo še streha, pri kateri je začel delo ovirati dež. Navzlic temu je nastala v kratkem času na otoku cela vas z dvema stanovanjskima zgradbama, meteorološko opazovalnico, magnetično opazovalnico, lopo za letalo, brezžično oddajno postajo in kopalnico, ki je ime-

Zgoraj: Pogled na »vas«. Glavno poslopje je v sredi, brezžična postaja na desni, kopalnica in skladišče na levi. Zemlja v daljavi na desni je Rubinasta peč. Spodaj: Člani odprave se vračajo z ubitim tjuinom.

lavcev, enega gradbenika, 300 ton gradbenega materiala in celo grmado živil, obleke in drugih stvari. Iztovorjenje vseh teh stvari je bilo zelo težavno, ker jim je nedostajalo žerjava. Ko je bilo vse na kopnem, je »Maligin« odplul, potem ko so se zmenili, da se vrne po šestih tednih po delavce in jih odpelje v Arhangelsk.

Takoj nato so se pričela dela na suhem. Najprvo so postavili opazovalnico

la v življenju te najsevernejše naselbine sveta veliko vlogo.

»Moja prva kopel na severnem tečaju,« piše dr. Scholz, »je bila zame cel dogodek. Po več moč se zapre v majhno, zelo segreto sobo, vsak se postavi pred svoj umivalnik in se temeljito namili. Nato drug drugemu odrgne hrbet. Ko se je vsak tako dobro umil s toplo vodo, stopi pod mrzlo prho in se nato osuši z rjuho. Potem se obleče v volneno obleko

in kožuhovino, se odpravi v teku do glavnega poslopja, tam nekaj malega použije in leže v posteljo.«

Odprava je preskrbljena s precejšnjo čredo: imela je kakšno stotino polarnih psov, deset prašičev, osem krav, petelina s kokošmi in dva mlada severna medveda. Ena izmed krav je vrgla kmalu po svojem prihodu teleta, tako da je odprava imela dovolj mleka. Za nesrečo je »Maligin« ob svojem povratku pozabil pripeljati krme, zato so morali ostalih sedem krav zaklati. V dnevih brez megle so živali spustili na prosto.

V teh deželah ne moreš iz hiše brez orožja, kajti na vsak korak se utegneš srečati s severnim medvedom. Dr. Scholz se je sam prepričal o tem. Sedel je mirno v svojem laboratoriju pri delu, ko je odjeknil pred vrati strel. Severni medved je bil priplaval na ledeni kladi do obrežja, stopil na suho in se približal naselbini na petdeset korakov, ne da bi psi zalajali.

Med majhnim izletom na Rubinasto peč pred otokom je odprava našla steklenico, ki jo je bila tam ostavila ekspedicija Sedova l. 1914. V steklenici je bil listek s poročilom, kar je bila velika senzacija v tej veliki samoti.

Najčudovitejši ozračni pojav je v teh krajih tečajni soj. Človeku se dozdeva, da prisostvuje stvarjenju novega sveta, in razume popolnoma ves vabeči vpliv, ki ga imajo tečajna ozemlja na mnoge, n. pr. na Pavla Wegenerja. To je nevaren čar.

Človeka, ki stopi iz hiše, spremljajo povsod psi. Vsak pes se naveže na določenega človeka. Tudi dr. Scholz je imel takšno telesno stražo. Pes je zvesto čuval pred vrati njegovega magnetskega laboratorija, kadar je učenjak v njem delal. V zahvalo je dobila žival vsak večer obilen kos mesa, ki ga je požrla s čudovito naglico.

Poleti sta se preostala krava in nje tele pasla na prostem. V tej deželi je nenavaden prizor tele, ki skače in teka po pašniku. Psi so lajajoči gledalci okoli tega prizora. Če se kateri pripravlja, da bi napadel mlado žival, se krava s sklonjeno glavo zakadi vanj in ga spravi v beg.

Eden izmed obeh severnih medvedkov je zbolel na želodcu. V skrbni negi ekspedicijskega člana Leonova je kmalu ozdravel in se je zelo navezal na ljudi. Drugi medvedek pa je bil bolj nedostopen.

Nekega dne se je zasidral pred otokom parnik »Smolni« in moštvo je stopilo na kopno. Sledil je banket, na katerem je bilo mnogo whiskyja. Ta whisky je imel svojo zgodovino. V Rudolfovi deželi, kjer se je pripravljala na prezimovanje ekspedicija štirih Rusov, je pred dolgim časom prebil celo leto neki Američan. Založil se je bil prav po knežje z živili in drugimi dobrotami. V njegovem bivališču je bila posebno ogromna zaloga whiskyja. Rusi so našli še velike množine vsega dobrega. Parnik je dober del whiskyja ostavil ljudem na Hookerjevem otoku. Whisky je bil izvrsten. Iz Američanovih zalog so pododovali nadalje še precejšnje količine mesnih konserv in kondenziranega mleka.

(kik)

Geissler: TOVARNIŠKI DIMNIKI
(lesorez).

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

18. POGlavJE

BOJ S PLJUVAJOČO KOBRO

Lepega pomladanskega večera sva se razgovarjala na znameniti verandi hotela Raffles v Singaporu s prijateljem Joe Winterjem. Bil je zelo pripraven prostor, kajti veranda hotela Raffles je družabno središče Singapora, a Singapor je središče vsega, kar se dogaja v Zedinjenih malajskih državah in v malajski morski ožini.

Joe Winter je bil ravnatelj velikih plantaž kavčuka kakih 50 milj severno Singapora. Pred kratkim sem mu poklonil majhen dar — psa airdalske pasme, ki sem ga pravkar pripeljal iz Amerike. Vsak gospodar na velikem posestvu si želi imeti vsaj enega dobrega psa pri sebi. Običajna vrsta psov je neka ničvredna mešanica, zato je Joe s tem večjim veseljem sprejel ljubkega in pametnega Bunkija, s katerim sta kmalu postala neločljiva prijatelja. Zaradi tega je tudi moj prijatelj darilo previsoko cenil in je mislil, da je vse, kar je storil za mene, bilo še vedno premalo.

Joe me je nagnjen nad čašico whiskeyja obdolzil, da sem nedružabno bitje in slab trgovec obenem. Utemeljeval je svoje očitke s tem, da je minilo že več tednov, odkar sem ga obiskal na njegovem posestvu. Če se že hočem odreči okusni in slastno pripravljeni domači hrani — Joe je imel enega najboljših kuharjev na vzhodu — je vse prav in dobro. Vsak človek ima pravico, da postopa kruto s svojim želodcem če hoče.

Toda noben pošten človek nima pravice zanemarjati svojega posla in če nisem znal izrabiti dejstva, da je njegovo podjetje zdaj čistilo novih tisoč oralov džungle, da napravi tam polja za pridelovanje kavčuka, tedaj...

»Nisem vedel, da ste že začeli s tem delom.« sem mu segel v besedo. Spomnil sem se pa, da se je Joejevo podjetje že dolgo časa bavilo z mislijo, da podere še en velik predel goste džungle.

Joe mi je spet očital, da ne vem, kaj se godi okrog mene. Njegovo podjetje, mi je pravil, se je pred kratkim pogodilo z nekim zakupcem, ki je bil posebno izvežban v krčenju in čiščenju džungle in še vedno je osemdeset drvarjev na delu pri podiranju in odstranjevanju velikih dreves in gostega grmičevja.

»Pridite k meni s svojimi dečki za kak teden Buck in če ne ujamete kakih posebnih in redkih primerkov živali, bo samo vaša krivda.«

Lovec in zbiralec divjih živali je zmerom posebno srečen, če mu je dana prilika slediti vrzeli, ki jo krčijo drvarji v gosto z divjim življenjem prekipelajočo džunglo.

Ti kraji johorske divjine so pa še posebno polni živali, ki bi si jih rad prilavil. Tod je dom rafija, najlepše vrste veverice, živalce, koje glava in zadnji del trupla je žametasto črn, prednje noge bele kot sneg, trebušček pa rdeč kot kri. Tukaj je najti tudi beloroškega gibona in bituronga, znanega običajno pod imenom medvedja mačka, medarja, ježevca, zeleno gozdno jerebico z rdečim grebenom, ogromne udave, posebne vrste drevesnih kač z rumenimi progami in črno kobro, imenovano pljuvajoča kobra ter še druge zanimive vrste.

Imel sem stalno naročila za vse te živali. Od naštetih vrst bi si posebno rad pridobil vsaj en lep primerek pljuvajoče kobre, strašnega demona, znanega po vsem vzhodu kot nepomirliivega nasprotnika vseh živih bitij. Samo dajte ji priliko in plačilo vašega srečanja s tem ogabnim plazilcem vam bosta dva mala brizga smrtonosnega strupa ambri podobne barve v vaše oči. Vedno jih požene proti očem svoje žrtve in svoj cilj tudi z neverjetno spretnostjo zadene na razdaljo enega do petih čevljev.

V Indiji in na Malajskem kroži vse polno nasprotujočih si pripovedk, kaj

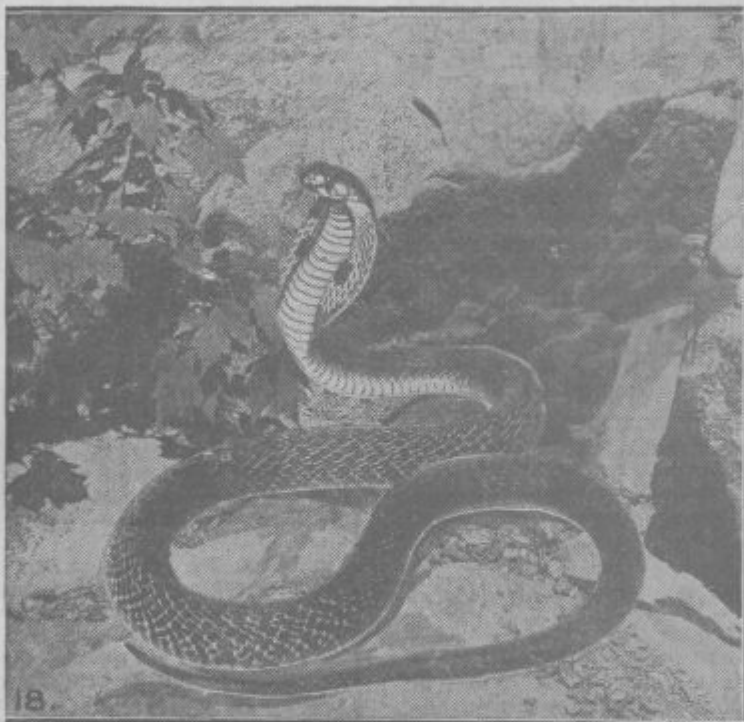
se vam zgodi, če zadene strup vaše oči. Neki trde, da človek hipoma oslepi in trajno izgubi vid. Drugi zatrjujejo, da je slepota samo začasna, tretji hočejo vedeti, da vam je smrt neizogibna, če imate najmanjšo ranico pri očeh, kjer vas je zadela strašna tekočina. Slednjič so pa še taki nepopustljivi vsevedneži, ki vam povedo, da ali imate ali nimate ranico, umrli boste.

V dolgih letih svojega bivanja na Malajskem polotoku sem pretresal vse

gnal sam na sebi, kaj se zgodi, če pomeri kobra v oči in svojo tarčo zadene.

Sprejel sem Joejevo povabilo in se napotil nekaj dni kasneje na njegov dom. Spremljali so me Ali in še dva druga izvežbana malajska lovca.

Naslednjega dne zjutraj sva se podala z Joejem na sprehod, spremljal naju je njegov vedno prisotni pes. Namenili smo se proti onemu delu džungle, kjer so bili na poslu drvarji. Ko

te različne povesti in prišel sem polagoma do prepričanja, da se strup pljuvačice kobre bistveno ne razlikuje od onega drugih vrst kobre. Če pride na kak način v krvni obtok, tedaj povzroči smrt in najmanjša brazgotina ali rana na koži mu omogoči prodor v telo. Če pa ni bilo nikake rane ali odrgnitve, tedaj deluje samo kot dražilo, ki bo verjetno povzročalo prav neprijetne bolečine na taki občutljivi kožici, kot pokriva oko, katerega zle posledice bodo pa najbrž minule.

Svojih teorij nisem k sreči preizkusil na nobeni kobri, kar sem jih dotlej pripeljal v Ameriko in imel sem tudi namen sukati se tako previdno okrog njih, da bom šel skozi življenje ne da bi do-

sno prišli na mesto, kjer so podirali drevesa, se nam je pridružil še Ali.

Naenkrat je pa začel razposajeni Bunkie, ki se je ustavil ob nekem posekanem drevesu, divje lajati. Ni mi bilo treba dolgo časa, da sem ugotovil vzrok. V senci posekanega debela je bila videti črna kobra s preteče dvignjeno glavo in napihnjnim vratom. Joe je obupno kriknil proti psu, da bi ga priklical k sebi. Toda neustrašni Bunkie je ostal na svojem mestu in se igral s smrtjo. V svojem razburjenju najbrže ni čul gospodarjeve besede, ali pa ga je žival tako začarala, da se ni mogel premakniti z mesta. Joe je pograbil na tleh debelo gorjačo in skočil proti drevesu.

»Stran od kačel« sem zakričal.

Komaj je Joe napravil prvi korak, ko se je že začel Bunkie cvileče odmikati. Tresel je na nenavaden način glavo in tako otožno tulil, kot nisem še nikdar čul zavijati psa. Začel si je drgniti najprej eno oko, nato pa še drugo z nogo.

»Kobra je pljunila,« je ves prestrašen vzdiknil Ali. »Kobra je pljunila.«

Pes je med tem begal v krogu okoli in njegovo cvilenje je polagoma pojemalo v umirajoče stokanje. Ko je taval tako brez cilja naokrog, se je zaletel v debelo vejo, se prevrnil, spet pobral in zopet se je začel opotekati. Pes je bil brez dvoma slep.

Kača je silnila svoja dva tenka strupena curka. Bilo nam je vsem jasno, čeprav ni nihče videl obe tenki progi ambril podobne tekočine zleteti po zraku v svojo tarčo. Po svojem usodnem udarcu je kobra spet zlezla pod deblo. Rabila je sedaj spet ves dan, preden sta se njeni strupeni žlezi napolnili z tolikim strupom, da bi ga lahko spet izpljunila. Pičila pa je še vedno lahko na običajen način, kar je pomenilo smrt za vsako živo bitje, v katero je zarila svoja strupena zoba.

»Uničila mi je psa,« je tožil Joe. »Moram ji zato vsaj raztreščiti glavo.«

Poklical je drvarje v bližini. »Odvalite deblo!« jim je zaukazal.

»Ne!« sem vzdiknil in jih odgnal z roko.

Joe se je srdito obrnil k meni. »Kaj mislite z...« je zakričal.

Ni smatral za potrebno končati stavka. Če ljudje nočejo odvaliti debela in očitvidno tudi niso imeli nobene posebne želje priti tako blizu strupenjače — tedaj bo ubil kačo sam, saj je gledal njen rep izpod drevesa. Stopil je tako blizu, da bi lahko udaril, stisnil je krepkeje težko gorjačo in jo dvignil nad glavo. Pograbil sem ga za roko in mu izvil palico.

Z žarečimi očmi me je Joe vprašal, zakaj branim zoperno stvar, ki mu je oslepila psa.

»Prepustite kačo meni Joe,« sem rekel. »Vem, kako je treba postopati s to golaznijo. Poglejte rajši za psom. Mogoče ga še lahko rešite!«

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

ČLOVEK IN DOM

KAJ NAREDIMO IZ ZABOJEV

Lep, snažen zaboj me zmerom razveseli, kadar ga dobim v hišo, včasih celo bolj kakor njegova vsebina. Takoj preudarim, kaj lahko postane iz njega. Ne stane tako rekoč nič in poleg tega ga lahko preuredim z malimi sredstvi v prav ličen in koristen del stanovanjske opreme. Zaboj, ki meri v višino približno 80 cm, širino vsaj 70 in globino 50 cm, se da prirediti v prav ličen umivalnik. (Slika 1.) Ko ga dobim, ga predvsem oribam in izmijem. Ko se posuši, ga z grobim steklastim papirjem zgladim, nato pa preličim z lakom kakršnekoli barve, ki mi k ostalemu pohištvu najbolj ustreza. Znotraj ga prelepim s papirjem, in sicer najprej s časopisnim, nato pa s či-

stim belim. Na gornjo vnanjo ploščo pogrnem poveščeno platno rožnate, svetle barve ali imitacijo marmorja. Spredaj pred odprtino naredim zastorček iz belega ali rožnatega blaga. Na zgornjo ploščo namestim umivalno skledo, vrč za vodo in druge umivalne potrebščine. Spodaj v odprtino pod zastorčkom namestim eno ali tudi dve polici, in hranim na zgornji obutev, na spodnjo pa odlagam umazano perilo do prihodnje zehne.

Slika št. 2 kaže, kako večji zaboj preuredimo v omarico za utroško sobo. Dve prečni polici, ena zgoraj, druga spodaj, ki razdeljujeta prostor v omaro, služita zgornja za odlaganje klobukov in čepic, spodnja za hranitev obutve, srednji prostor za obešanje obleke. Namestu vrat namestimo tudi na to lahko naguban zastorček iz rožnatega blaga. Tako omaro od zunaj prepleškamo, od znotraj pretapeciramo z belim debelejšim papirjem, da je snažno in izgleda tudi lepo. Tako omarico se naredi tudi otrokom za shranjevanje igračk ali šolskih potrebščin.

Ozke, dolge zaboje preuredimo v praktično omarico ali polico za kuhinjo ali shrambo. (Slika 3.) Prepleškamo jo in prevlečemo s papirjem, namestimo vanjo

prímerno množino polic, ki jih pridobimo iz pokrova. Police pregrnemo z belim papirjem. Vnanjo gorajo stran pokrijemo s povosčenim platnom ali pa s preprostim vezanim prtičem in namestimo v kuhinji nanjo skodelice za kavo ali preprosto vazo

s cveticami ali karkoli, ki povzdiguje domačnost in lepoto. Enak zaboje postavljen namesto pokonci, podolž, da izgleda kakor skrinja, nam prihaja v kuhinji ali pred sobi za več namenov. Če ga namestimo v bližino štedilnika, hranimo v njem drva in premog, njegov pokrov pokrijemo s povosčenim platnom in nam nudi obenem prijeten sedež. Primeren zaboječek namestimo v kuhinji, lahko tudi med okno in hranimo v njem šivalne ali snažilne potrebščine. V vsakem gospodinjstvu je potrebnih nešteto malih in velikih predmetov, ki jih radi umaknemo v kraj, čim jih odrabimo, da je kuhinja bolj pospravljena in v redu.

Marsikatera gospodinja ima v kuhinji tudi šivalni stroj, bodisi, ker nima drugod pravega prostora ali ker ji je v kuhinji najbolj pri roki. Toda v kuhinji je soperu,

ki je kovini škvarna, da v kratkem času porjavijo celo poniklani deli. Iz primerno velikega zaboja se pripravi za šivalni stroj lahko nekaka omarica, da se ga, čim se ga odrabi, porine vanjo in tako kolikor možno ubrani pred vplivom soperu. Zaboju se izbije ena stranica in pokrov, tako da ima le tri strani. To je steno zadaj, dve

steni na vsaki strani in na vrhu. Biti mora brez dna, da se stroj lahko v zaboje porine, spredaj pa se tudi naredi premakljiv nabran zastoječek. Na vrhajo desko pogrnemo prtič in namestimo tja košarico ali škatlo s šivalnimi potrebščinami in lonček s cvetjem. Kajti povsod glejmo, da učinkuje vsaka reč tudi estetično.

Le za en namen leseni zaboječki v gospodinjstvu niso kar nič prikladni in vendar jih marsikatera gospodinja uporablja, to je za odlaganje smeti in kuhinjskih odpadkov. Lesen zaboje se s tem hitro osmradi in razširja neprijeten dah po vsem stanovanju, tudi če je izpraznjen, kajti smrad odpadkov se zaje v les in ga ni mogoče z nobeno stvarjo izmisti in odstraniti. Če hočemo zaboječek rabiti v tak namen, ga moramo dati kleparju, da ga prevleče s pločevino, katero je lažje izmisti in osmažiti in je varneje odlagati tudi pepel vanj. Toda s tem postane zaboje zelo težak, zato je za smeti in slično najbolj primerna lahka cinstna posoda, ki jo z lahkoto osmažimo in izmijemo.

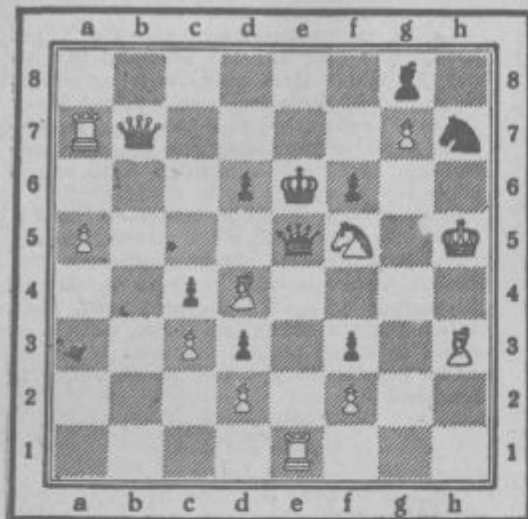
Giese: DEZ

PROBLEM 18

Dr. E. Zepier, Berlin

Četrta nagrada »Leipziger Tageblatta« 1924

Mat v dveh potezah

CARO KANNOVA OTVORITEV

Igrano na božičnem turnirju
1932 v Hastingsu

Bell: L. Steiner Črni: S. Flohr

1. e2—e4	c7—c6
2. c2—c4	d7—d5
3. c4 : d5	c6 : d5
4. e4 : d5	a7—a6!?

Na tem mestu čisto novo. Črni se izogne varianti 4. ... Sf6 5. Lb5+, Ld7 6. Lc4, ki je za belega ugodna. Vrednost te novotarje pa je dvomljiva. Za razvoj črnih sil s tem ni bilo ničesar storjenega, pozicijska slabost na b6 pa je jasna.

5. Dd1—b3	Sg8—f6
6. Sb1—c3	Sb8—d7
7. Lf1—b2	g7—g6
8. d2—d4	

Tu bi morda nedolžno izgledajoča poteza d2—d3 z nadaljevanjem Lc1—e3 pokazala slabost črnih polj v črnem taboru.

8.	Lf8—g7
9. Le2—f3	0—0
10. Sg1—e2	Sf6—e8
11. a2—a4	Se8—d6
12. 0—0	b7—b6
13. Sc3—e4	

Namen te zamenjave ni prav razumljiv. S 13. Lf4 dobi beli boljšo igro.

13.	Sd6 : e4
14. Lf3 : e4	Lc8—b7
15. Lc1—g5	Sd7—f6
- Grozila je d5—d6.
16. Lg5 : f6 e7 : f6

Igrano s strateškim domislekom. Dovedno si črni prav po nepotrebem napravi dvojnega kmeta, vendar pridejo kmeti in e-črta na kraljevem krilu pozneje krepko do veljave.

17. Ta1—e1	Dd8—d6
18. Tc1—c2	Ta8—d8
19. Le4—f3	f6—f5
20. Tf1—d1	Tf8—e8
21. g2—g3	Te8—e7
22. Se2—c3	Td8—e8
23. Tc2—e2	Lg7—f6
24. Te2 : e7	Te8 : e7
25. Sc3—a2	

Beli hoče s konjem via b4 doseči zaželjeno točko c6.

25.	a6—a5
26. Db3—b5	

Beli zasleduje s tem zgrešen načrt. Bolje bi bilo 25. Sc3, grozi Sb5 poleg d5—d6.

26.	h7—h5
27. b2—b4	h5—h4

Sedaj se izkaže, da se b4 : a5 zaradi Dd6—a3 in nato sledeče izgube figure prav nič ne tiče. Črni mirno nadaljuje svojo obkoljevalno akcijo.

28. Lf3—g2	h4 : g3
29. h2 : g3	f5—f4
30. g3—g4	f4—f3

Tako se prične stvar majati.

31. Lg2 : f3	Dd6—f4
32. Db5—d3	Lf6 : d4
33. Dd3 : d4	Df4 : f3
34. Sa2—c3	a5 : b4
35. Dd4 : b4	Lb7 : d5

Flohr je dal sovražnemu plus-kmetu dovolj dolgo živeti. Šele pri 35. potezi pade slabič, s tem pa se istočasno zruši tudi bela igra. Izguba kvalitete je neizogibna.

36. Sc3 : d5	Df3 : d1+
37. Kgl—h2	Te7—e6
38. Sd5—e3	Dd1—d6+
39. Db4 : d6	Tc6 : d6
40. Se3—c4	Td6—c6
41. Sc4—e5	Te6—c3
42. Se5—d7	Tc3—b3
43. g4—g5	f7—f5

Za g : f pride Kg8—f7. Črni osvobodi nato svojega konja in dobi zopet kmeta. Sledilo je še 44. Sd7—f6+, Kg8—f7. 45. Sf6—d5 Kf7—e6 47. Sf4 : g6 Tb3—b1 48. Kh2—g3 Tb4—g4+, 49. Kg3—f3 Tg4 : g5, 50. Sg6—f4, Tg5—g1 51. Sf4—d3, Tg1—a1 52. Sd4—b2 Kd6—d5, 53. Kf3—f4 Kd5—d4 in beli je kapituliral, ker je njegov konj ujet.

To je bila najboljša partija na hastingskem turnirju.

Rešitev problema 17

1. Lh4—f2 (sicer dobi črni z Lc3—d4 oba kmeta na b6 in a7), Lc3—a5 2. e2—e4! Zanimivo je, da je mogoče dobiti to končno le z žrtvovanjem vseh belih kmetov. Lh1 : e4, 3. a7—a8D+, L : a8 4. Ld1—e2+, Ka6—b7 5. Le2—f3+, Kb7—a6, 6. b6—b7, L : b7, 7. Le2 mat. Za 5... Kb7—b8 pride 6. Lf2—g3+, Kc8, 7. b6—b7+, L : b7, 8. Lg4 mat.